

Militaire Spectator.

De MILITAIRE SPECTATOR verschijnt maandelijks, in Nos. van 3 vellen druks; zoodat de Jaargang uit 36 vellen druks (behalve de bijvoegsels, die gratis geleverd worden) bestaat, en voor f 6,25, uitgenomen de platen en kaarten, welke afzonderlijk betaald worden, aan de respective geabonneerden wordt afgeleverd. Aan de geabonneerden in de Nederlandsche Overzeesche Bezittingen, wordt de Jaargang, uit hoofde van de 40 pCt. rabat voor transport-, assurantie- en commissie-gelden, tegen de betaling van f 8,50 afgeleverd.

Men abonneert zich bij alle Post-Directeuren en Boekhandelaren door het geheele Koninkrijk. Alle inzendingen voor dit Militaire Tijdschrift bestemd, geschieden vrachtwijz aan de Uitgevers BROESE & COMP. te Breda, of aan den Directeur, den kapitein VAN RIJNEVELD, van de rijdende artillerie, te Breda, met het opschrift: voor den Militairen Spectator.

VERHANDELING

OVER HET

KRIJGSWEZEN DER VOORNAAMSTE EUROPESCHE MO- GENDHEDEN.

II.

DE AARD, ZAMENSTELLING EN BIJZONDERHEDEN VAN HET RUSSISCHE KRIJGSWEZEN.

(Vervolg van N°. 9.)

III. DE ARTILLERIE.

De garde artillerie bestaat uit eene divisie van 128 stukken geschut, te weten 12 batterijen artillerie te voet en vier batterijen rijdende artillerie, elk van 8 stukken geschut. Twee van de laatstgenoemde batterijen, zijn 20er eenhoorns ($\frac{1}{2}$ Pud, elf kaliber lang, met konische kamers). Behalve vier positie-batterijen, welke elk uit 6 kanons van 12 $\bar{e}$ en twee 20er eenhoorns bestaan, zijn de overige 6er batterijen; ieder dezer batterijen is zamengesteld uit 6 kanons à 6 $\bar{e}$ en twee 10er eenhoorns.

Linie-artillerie. Bij elk infanterie-legerkorps, even als bij het grenadier-korps, is ingedeeld eene divisie artillerie, bestaande uit: 3 brigaden artillerie te voet en eene brigade rijdende artillerie. De brigaden artillerie te voet tellen 4 batterijen; de brigade rijdende artillerie daarentegen slechts 2 batterijen, allen van 8 stukken geschut. De 1ste brigade van iedere divisie, bestaat uit 2 positie- en 2 ligte batterijen; de andere twee brigaden ieder uit 1 positie- en 3 ligte batterijen; de rijdende brigade telt 2 ligte batterijen.

De artillerie-divisie, ingedeeld bij elk

	6 er.	12 er.	10 ^{er} eenh.	20 ^{er} eenh.
der 7 infanterie-korpsen, telt alzoo:				
4 Positie-batterijen, of	—	24	—	8
8 Ligte „ „	48	—	16	—
2 Rijdende „ „	12	—	4	—
Te zamen	60	24	20	8

De depôts dezer divisie vormen eene reserve-batterij, welke in tijd van oorlog bij de divisie wordt ingedeeld, van

	—	6	—	2

Alzoo voor elk legerkorps 120 stukken geschut; vormende voor de 7 korpsen eene massa van 840 stukken geschut, welke geheel compleet uitgerust en bespannen zijn.

Bij elk der beide korpsen reserve-kavallerie en het dragonderkorps is ingedeeld, eene rijdende artillerie-divisie, bestaande uit twee brigaden, te zamen beide sterk 1 positie- en drie ligte batterijen, alzoo:

	6 er.	12 er.	10 ^{er} eenh.	20 ^{er} eenh.
1 Positie-batterij.	—	6	—	2
3 Ligte batterijen.	18	—	6	—
Te zamen	18	6	6	2

Deze drie korpsen voeren dus 12 batterijen, of 96 stukken geschut mede in het veld. Zij zijn eveneens in tijd van vrede geheel uitgerust en bespannen.

De opgaven omtrent de artillerie, bij de afgezonderde gewestelijke legerkorpsen, en die bij de Kozakken zijn ingedeeld, luiden te verschillend, dan dat wij ons daarop hebben durven vertrouwen. Intusschen blijkt het, uit hetgeen een kundig artillerist daarover heeft gezegd, dat de geheele Russische artillerie, in het jaar 1834, eene gelijkmatige organisatie heeft ondergaan, en dat het aantal stukken geschut bij de afgezonderde korpsen, even als bij de kozakken-divisiën, in dezelfde verhouding staat, als bij die van het mobiele of operatie-leger. Volgens de opgaven van den hertog VAN RAGUSA, die zich echter omtrent de sterkte der artillerie meermalen vergist, zou er bij de troepen, belast met de inwendige dienst, eene divisie rijdende artillerie bestaan van 9 batterijen.

Het geheele korps artillerie, met alles wat daaraan verknocht is, staat onder het beheer van eenen Grootmeester, zijnde thans de grootvorst MICHAEL, welke een departement bij het ministerie van oorlog vormt.

Indeeling en sterkte der divisien, brigaden en batterijen.

De organisatie der artillerie bestaat, zoo als wij hierboven reeds gezegd hebben, in eene verdeeling in divisien, brigaden en batterijen, en daar zij ook in vredetijd geheel en voltallig uitgerust is, en er alleen bij elk stuk geschut in oorlogstijd, een of twee munitie-karren gevoerd worden, die mede in voorraad gereed zijn,

zoo zullen de volgende bijzonderheden kunnen dienen tot aanvulling van de bovenstaande mededeelingen.

De batterij die uit 6 zesponders of 6 twaalfponders, en uit 2 tienponder- of uit 2 twintigponder-eenhoorns bestaat, maakt de taktische eenheid uit. Op voet van vrede, heeft ieder zesponder 1 munitie-kar; de twaalfponder twee; — op voet van oorlog, heeft de zesponder 2 en de twaalfponder 3 munitie-karren. De batterij wordt in twee halve batterijen, en deze weder in twee sectiën verdeeld.

Deze taktische eenheid wordt door eene kompagnie bediend, en door een jong staf- of hoofd-officier gekommandeerd; iedere sectie wordt door een officier aangevoerd. Behalve deze vier officieren, zijn er nog twee officieren bij eene batterij ingedeeld, waarvan de een den graad van kapitein bekleedt. Elk stuk heeft twee onder-officieren, waarvan de een bij het stuk, de andere bij de munitie-kar in de eerste linie is; en daarenboven twee korporaals, welke even als de onder-officieren zijn ingedeeld. Bij iedere batterij bestaat eene reserve in manschappen. De manschappen zijn in vier klassen ingedeeld, te weten in bombardiers (kan. 1ste klasse), werklieden, kanonniërs en stukkenrijders.

De komplette sterkte eener kompagnie voet-artillerie, bedienende eene positie-batterij, bedraagt 190 man; daaronder zijn begrepen de reserve- en handwerklieden; — die eener ligte batterij telt 170 man.

De komplette sterkte eener rijdende batterij is voor de ligte 178, en voor de positie-batterijen 226 hoofden. De bedienings-manschappen bestaan uit 2 korporaals en 9 manschappen; de overige zijn stukkenrijders.

In bataille of batterij opgesteld, staan de stukken met tusschenruimten van 20 schreden; even zoo in kolonne. De gebruikelijkste kolonne is met vier stukken uit het midden.

De bedienings-manschappen der batterijen te voet, gaan, onder alle omstandigheden, aan wederzijden van de stukken; bij de rijdende artillerie, rijden zij bij den parade-marsch voor; in den kolonne-marsch en tegen den vijand agerende, op de zijden der stukken. De 6de voet-batterijen zijn met vier, de 12de batterijen met 6 paarden bespannen; bij de rijdende artillerie worden zij door 6 en door 8 paarden getrokken. De munitie-karren worden met drie paarden, neven elkander gespannen, vervoerd.

De brigade wordt door een kolonel, de divisie door een generaal aangevoerd. Deze laatste zorgt voor de eenheid der instructie en het beheer zijner divisie, op dezelfde wijze als de Pruisische brigadiërs.

Twee à 300 man van de troepen, waarbij de artillerie-divisie of brigade is ingedeeld, zijn in de noodzakelijkste handgrepen der bediening van het geschut, onderwezen. Deze volgen de artillerie als eene soort van vaste dekking, tevens met het doel, om

de verliezen der artillerie, in de gevechten, dadelijk aan te vullen.

Kleeding.

Hierover zullen wij niet uitwijden, daar de kleeding der artillerie te voet, bijna dezelfde is als die der infanterie, en alleen verschilt in de uitmonsteringen, die zwart en met roode biezzen omzet zijn.

De kleeding der rijdende artillerie, is in zekeren zin dezelfde, doch nadert, — wat den snit en verdere uitrusting betreft, — die der troepen te paard. Het hoofdtooiel is voor beiden een vrij hooge chacot.

Bewapening.

Die van den artillerist te voet, bestaat in eene korte sabel, hangende aan eenen koppel over den schouder. De rijdende artillerist heeft de kavallerie-sabel, eene kavallerie-patroontasch en een pistool, hangende aan eenen langen vangriem, op den rug. De mantel en haverzak zijn aan den zadel bevestigd.

Eenige bijzonderheden de artillerie betreffende.

Het Russische artillerie-stelsel verschilt, in vele opzichten, van dat der overige mogendheden. Het is niet dat van GRIBEAUVAL, noch het gewijzigde Gribeauvalsche, noch het Engelsche, noch het gewijzigde Engelsche systema, maar het is een eigenaardig Russisch stelsel. Intusschen schijnt het, dat men, ten opzichte van het werktuiglijke en technische gedeelte van het wapen, bedacht is, om de ondervinding van andere artilleriën, als grondslag voor in te voeren verbeteringen aan te nemen. De reize van den grootvorst MICHAEL, de grootmeester der artillerie, en die van onderscheidene Russische artillerie-officieren, zullen, te dien aanzien, welligt belangrijke gevolgen hebben; — wij zullen ons dus slechts tot de mededeeling van eenige voorname bijzonderheden bepalen.

Het eerste, dat voor ons bestek belangrijk is te weten, is, dat men, bij de organisatie van den 6den Maart 1834, schijnt aangenomen te hebben, om voor de algemeene verhouding, 2½ stuk op de 1000 man infanterie en kavallerie te rekenen.

Hierboven reeds hebben wij gezien, dat de Russische artillerie, de munitie-karren heeft behouden. Vele proeven zijn genomen met andere stelsels voor het opbergen en het vervoer der munitie-behoefden, doch men is telkens teruggekomen op de bedoelde karren. Deze karren, met drie paarden bespannen, waarvan het linksche paard tot zadelpaard dient en niet behoef te trekken, zijn zeer ligt; en daar nu in het gevecht, de 1ste linie munitie-karren de stukken onmiddellijk volgt, terwijl de overige karren, hoewel verborgen opgesteld, zich in de nabijheid der eersten ophouden, zoo moesten zij even beweegbaar dan het stuk-voertuig zijn. Dit is de hoofdoorzaak geweest van het bijhouden dezer voer-

tuigen. Ieder dezer karren bevat 50 schoten en daarenboven voert elke zesponder voorwagen 20 schoten met zich mede. De positie-stukken hadden geene voorwagen-kisten, en konden in het gevecht, slechts 3 schoten, in een kistje, op het affuit aangebragt, medevoeren; thans echter is men bezig deze kistjes voor 12 schoten in te rigten. Deze inrigting heeft het nadeel, dat de 12er batterijen te afhankelijk van hare munitie-karren zijn. In de karren en munitie-kisten is ieder patroon met eenen blikken koker of kap bedekt.

De zesponder-batterij voert alzoo in de eerste linie met zich mede: 120, en de 12ponder batterij 150 schoten. In de parken der legerkorpsen, worden vier uitrustingen voor de 6er en drie uitrustingen voor de 12er batterijen medegevoerd. Deze parken staan weder in verband met het algemeene of groote artilleriepark en deze met de onderscheidene depôts.

Ofschoon de ijzeren assen voor de veld-affuiten en voertuigen, op velerlei wijzen zijn beproefd geworden, zoo zijn dezelve echter vooralsnog niet ingevoerd. De assen zijn dus nog van eikenhout, en van eene zoodanige eenvoudige samenstelling, dat ieder dorps-timmerman in staat is, haar spoedig te vervaardigen. Zij zijn ook niet sterk beslagen, terwijl de as-insnijdingen digt onder de tappannen zijn aangebragt. De 6er affuit weegt met raders 360,08 Ned. ponden; de 12er affuit weegt 662,16 N. p. Wat de trekkracht aangaat, deze wordt op 77,84 N. p. voor ieder paard berekend; zijnde een opmerkelijk klein vermogen dat zij hebben aan te wenden, en dat kan beschouwd worden, als het minimum van al de Europeesche artilleriën.

De affuit van de zesponder is lang 2,53 Ned. el, die van de twaalponder 3,161 Ned. el. De evenwijdig loopende zijwangen worden door vier kalven verbonden. De raders hebben 6 velgen en 12 speken van eikenhout en zijn met velgplaten beslagen. De spoorbreedte bedraagt 1,569 Ned. el, gemeten van midden tot midden der velgen; — de zwenkingshoek bedraagt 60°. Al de militaire voertuigen zijn groen geverwd.

De rij- en trekpaarden zijn van een, sedert eenige jaren opgekweekt, kleine soort; doch zijn zeer schoon en sterk. Al de paarden van iedere batterij, hebben nagenoeg dezelfde, meest donkere kleuren, waarbij vooral wordt gezien op gelijke geaardheid, en in dit opzigt zal de Russische artillerie welligt door geene andere artillerie kunnen overtroffen worden. De diensttijd der paarden bedraagt, even als bij de kavallerie, 9 jaren. De batterij-kommandant remonteert de batterij en ontvangt daarvoor jaarlijks het $\frac{1}{3}$ gedeelte van het remonte-geld, uit het paardenfonds. Op hem rust echter de verplichting om geene paarden onder de vijf, en niet boven de 8 jaren aan te nemen. De wijze van aanspannen is zeer eigenaardig, doch niet doelmatig; hierin ziet men vele wijzigingen te gemoet.

De grootste en nog eenigzins werkzame dragt der Russische kalibers bedraagt voor:

Den 6er en 10er eenhoorn. . . 2000 schreden.
» 12er » 20er » . . . 2500 »

De gewone lading voor het ligte geschut voor kogel en kartetsen, is 1,12 Ned. ponden; voor het positie-geschut 2,24 Ned. p.

De artillerie heeft voor de oefeningen en manoeuvres bijzondere voorschriften. Met hare voortreffelijke paarden overwint zij zeer gemakkelijk de terreinhindernissen, en springt met het geschut in carrière over 1 à 2 $\frac{1}{2}$ Ned. el breede en 1 $\frac{1}{2}$ Ned. el diepe uitgravingen. De manschappen zijn uitgezocht en van sterken lichaamsbouw; ook wordt er met de meeste snelheid af en opgelegd.

De Russische artillerie heeft zich vooral toegelegd op snelle en verassende bewegingen en er wordt zeer naauwkeurig gelet op het spoedig openen van het vuur, na het kommando: « in batterij! en halt!» Na 17 à 18 seconden volgt gewoonlijk het eerste schot. Bij het stelling nemen op een onbekend terrein, rukt een van de stuk- of kargeleiders snel vooruit, om voor het stuk eene doelmatige plaats te kiezen.

De artillerie in het algemeen, doch de rijdende artillerie in het bijzonder, is het wapen, dat — in militairen [zin genomen — het meest door keizer NICOLAAS geliefkoosd wordt. Het gezegd des keizers aan den Pruisischen kolonel VON DECKER, in het kamp bij Kalisch (1835) drukt die bijzondere genegenheid duidelijk genoeg uit, toen hij zeide: « De rijdende artillerie is het wapen dat tot de overwinning voert, en wanneer ik mijne militaire loopbaan nogmaals moest beginnen, dan ving ik die bij geen ander wapen dan bij de rijdende artillerie aan.» Datgene, wat wij over de Russische artillerie gezegd hebben, wordt ook door den lof, welken laatstgenoemden zaakkundige schrijver daarover zwaait, geregvaardigd.

IV. GENIE-TROEPEN.

De daarstelling van het ingenieur-korps is van niet veel vroegere dagteekening dan van de regering van PETER I. De generaal BRUCE, een Schotlander van geboorte, gaf het eerst aan dat korps eene soort van organisatie, die door MUNICH, welke eene reeks van jaren inspecteur der vestingwerken was, werd uitgebreid.

Het ingenieur-korps bestond tot in het jaar 1815, alleen uit officieren, die de hen benoedigde arbeidslieden uit de infanterie trokken, terwijl zij over 2 sappeurs van iedere kompagnie konden beschikken. Bij de reorganisatie van 1816, werden er echter bijzondere korpsen genie-troepen opgericht, welke allengskens zijn uitgebreid, en bij de laatste organisatie (1833—35) ook eene verbeterde samenstelling hebben verkregen. Het schijnt echter, dat deze troepen, wat hunne samenstelling en geoefendheid betreft, voor de artillerie moeten achterstaan.

De genie-troepen zijn zamengesteld uit:

30 Bataillons sappeurs, mineurs en pionniers.

10 Eskadrons rijdende pionniers.

Een gedeelte dezer troepen, zoowel rijdende als die te voet, doet de dienst van pontonniers. Bij elk legerkorps zijn 3 bataillons sappeurs, mineurs en pionniers ingedeeld. De rijdende pionniers zijn bij de korpsen kavallerie gevoegd.

De sterkte en verdere teamenstelling der genie-troepen, worden door onderscheidene schrijvers te verschillend opgegeven, dan dat wij daarvan iets meer bepaalds durven mededeelen. Deze berigten begrooten de sterkte van het geheele korps tusschen de 16000 en 24000 man.

Het Russische veldleger voert geene zware bruggetrein met zich. De in gebruik zijnde pontons zijn ligt, en worden bij de voorhoede van ieder legerkorps gevoegd. De sappeur-bataillons hebben nog enkele pontons bij zich, uit zeildoek zamengesteld, welke, even als de nagevolgde Costenrijksche loopbrug-equipages, dienen tot het overtrekken van kleine en niet snel stroomende rivieren. De acht pontons welke bij de voorhoede van het korps, in 1837 te Wosnesensk vereenigd, waren gevoegd, waren van leder, en konden voor de overvaart ieder 21 soldaten bevatten. Met deze 8 pontons sloegen zij in 48 minuten eene brug, — afladen en te water brengen daaronder begrepen.

In weerwil der door ons aangewende moeite, hebben wij geene verdere bijzonderheden dezer troepen kunnen opsporen; het eenige hetwelk wij hierbij zouden kunnen voegen, is, dat men de diensten der rijdende pionniers, veel lof toezwaait, en dezelve voor hoogst nuttig houdt.

V. GENDARMERIE.

Zij is in drie klassen verdeeld, te weten: in keizerlijke of garde-, in land- en in plaatselijke gendarmerie. De eerste doet de dienst in de keizerlijke paleizen, en telt slechts één eskadron; zij voorziet insgelijks in de dienst der keizerlijke ordonnancen. De landgendarmerie bestaat uit 5 regimenten, welke brigadesgewijs, in de gouvernementen Petersburg, Moskau, Witebsk, Kiew en Kasan, verdeeld zijn. De plaatselijke gendarmerie telt vier eskadrons, waarvan 2 te Petersburg en 2 te Moskau gestationneerd zijn. In het werk van TANSKI, hebben wij de sterkte van dit korps begroot gevonden op 24½ eskadron, à 150 paarden per eskadron. Overigens hebben wij nergens verdere bijzonderheden van dit korps kunnen opsporen. Behalve het twijfelachtige, onzekere en zelfs onjuiste van TANSKI's opgaven, valt de geringe sterkte dezer troepen, bij vergelijking van het uitgestrekte gebied, waarover de politie moet uitgeoefend worden, reeds dadelijk in het oog. De United Service Journal van 1835, zegt ook, dat dit korps zeer talrijk is, zonder echter die sterkte op te ge-

ven. Intusschen kan, wat onze bemerking betreft, hierbij in aanmerking worden genomen, dat de garnizoens-troepen en dikwerf ook de kozakken in de dienst der politie voorzien, terwijl het groote vertrouwen, dat aan de individuen van dit korps geschonken wordt, ook welligt de reden is, die eene grootere uitbreiding tegen houdt.

VI. GARNIZOENS-TROEPEN.

Zij bestaan uit garnizoens-bataillons, uit invalide-kompagnien, en uit garnizoens-artillerie. Het geheele ligchaam vormt het zogenaamde binnenlandsche leger.

De garnizoens-bataillons worden aangevuld uit zoodanige officieren en manschappen, die voor de velddienst minder geschikt zijn. De oude Russische officieren, die geene beschaafde opvoeding hebben genoten, en die van onder-officier tot officier bevorderd worden, vinden daarin, eene voor hunne zeden en gewoonten, meer eigendommelijke zamenleving en werkkring, die ook te zeer beginnen af te steken bij de menigte van jonge en zeer beschaafde officieren, welke thans uit de militaire kweekscholen voortkomen. Deze bataillons verrigten veelal de sedentaire dienst, eskorteren rekruten, voorzien in de politie en in het onderhouden van inwendige orde. Over het geheel genomen, verrigten zij goede diensten, en maken zich in vele opzichten nuttig aan den Staat, waaronder vooral de bataillons garnizoens-sappeurs moeten genoemd worden.

De invalide-kompagnien worden eveneens uit onder-officieren en manschappen zamengesteld, die niet meer tot de active veld- of inwendige dienst kunnen gebezigd worden. Evenzoo is het met de garnizoens-artillerie gelegen, doch deze staat meer op gelijken voet met de garnizoens-bataillons. De eersten worden benuttigd voor de dienst van het gewestelijk en plaatselijk bestuur; de laatsten voor de dienst in de arsenalen, in de vestingen en militaire posten.

Tot de sedentaire troepen kan men nog rekenen te behooren, een 50tal kompagnien handwerkslieden, en een korps transporttrein van 13—16000 man, met 28 à 30,000 paarden; hoezeer deze troepen, ook bij het actieve leger, naar den maatstaf der omstandigheden worden ingedeeld.

De sterkte-opgaven dezer troepen is zeer verschillend, 't geen ligtelijk te begrijpen is; — men kan hen echter ten naastebij begrooten op:

60 Garnizoens-bataillons,	ongeveer sterk	30,000
513 Invalide-kompagnien,	"	50,000
16 Brigaden garnizoens-artillerie,	"	8,000
50 Kompagnien werklieden,	"	6,000

Te zamen ongeveer 94,000 man.

INDEELING VAN HET LEGER.

Uit hetgeen is voorafgegaan, zal men gezien hebben, dat de Russische krijgsmagt in onderscheidene legers gesplitst is, welke ieder eene bijzondere bestemming hebben. Het eerste en voor- naamste, dat onze aandacht bijzonder moet vestigen, is:

1°. *Het offensieve of operatie-leger*, bestaande uit:

- a. Het garde-korps, infanterie en kavallerie, welks zamenstelling vroeger is opgegeven.
- b. Het korps grenadiers, sterk 12 regimenten, ieder van 4 veld-bataillons; verdeeld in 3 divisien en 6 brigaden. Bij dit korps is gevoegd eene divisie ligte kavallerie van twee brigaden; de eerste brigade van twee regimenten hussaren, de tweede van twee regimenten lanciers. Verder behoort bij dit korps: 3 bataillons sappeurs, mineurs en pionniers, eenige kompagnien werklieden en trein, en 120 stukken geschut.
- c. Het linie-operatie-leger, gevormd uit 6 infanterie-korpsen.

Elk dezer infanterie-korpsen is in drie divisien verdeeld. Ieder dezer divisien heeft twee brigaden, en iedere brigade twee regimenten. De eerste dezer brigaden bestaat uit 2 fuselier, de tweede uit 2 jager-regimenten. Verder is bij elk dezer legerkorpsen gevoegd:

- 1 Divisie ligte kavallerie $\left\{ \begin{array}{l} 2 \text{ regimenten hussaren.} \\ 2 \text{ " lanciers.} \end{array} \right.$
- 3 Bataillons sappeurs, mineurs en pionniers, en eenige kompagnien trein- en werklieden.

120 Stukken geschut.

- d. Het reserve-operatie-leger, 't welk wordt te zamengesteld uit alle de reserve-bataillons der boven opgenoemde regimenten, alzoo:

- 24 Bataillons grenadiers.
- 72 " fuseliers.
- 72 " jagers.
- 14 Eskadrons hussaren.
- 14 " lanciers.

De bataillons worden in divisien van 24 bataillons verdeeld, en stellen twee legerkorpsen te zamen, ieder van 3 divisien; de divisie grenadiers blijft op zich-zelve.

- e. Twee korpsen reserve-kavallerie, vormende:

- 8 Regimenten kurassiers.
- 8 " lanciers.
- 4 Eskadrons rijdende pionniers.
- 32 Stukken rijdende artillerie.

Deze regimenten zijn ingedeeld voor elk korps in twee divisien (kurassiers en lanciers); iedere divisie in twee brigaden van 2 regimenten.

- f. Een korps dragonders van 8 regimenten.

2 Eskadrons rijdende pionniers.

32 Stukken rijdende artillerie.

- g. Drie kozakken-korpsen van ongelijke sterkte, doch die men te zamen voor het offensieve leger, op 60 regimenten kan schatten.

2°. *Het Kaukasische korps*:

Is zamengesteld uit 6 brigaden infanterie, ieder van 2 regimenten; alzoo 6 regimenten fuseliers en 6 regimenten jagers. Hierbij zijn gevoegd: 1 regiment dragonders van 10 eskadrons, een onbekend aantal regimenten kozakken, en een onbekend getal stukken geschut.

De korpsen infanterie, welke in Finland en in Siberien zijn gestationneerd, zijn grootendeels zamengesteld uit de troepen, behoorende tot het binnenlandsche leger. De sterkte dezer troepen, even als hunne zamenstelling, zijn minder bekend; ook is dit voor ons van minder belang.

3°. *Het binnenlandsche leger*.

60 Bataillons infanterie, sappeurs, enz.

513 Kompagnien invalieden.

78 Regimenten kozakken.

96 Stukken geschut.

STERKTE DER OFFENSIEVE MAGT.

1°. *Garde*:

36 Veld-bataillons.	36,000 man.
2 " " Karabiniers.	2,000 "
1 " " Sappeurs.	800 "
1 " Finlandsche tirailleurs.	800 "

40 Veld-bataillons der infanter. 39,600 man.

24 Eskadrons kurassiers.	3,840 paard.
6 " grenadiers.	960 "
6 " dragonders.	960 "
12 " hussaren.	1,920 "
12 " lanciers.	1,920 "
12 " kozakken.	1,920 "
1 " Circassiers.	160 "
1 " Muzelmansche kozakken.	160 "
2 " pionniers.	320 "

76 Eskadrons. . . . . (1) 12,160 paard.

128 Stukken geschut.

2°. *Grenadier-korps*.

48 Veld-bataillons. . . . . 48,000 man.

3 " " sappeurs enz. 2,400 "

51 Veld-bataillons. . . . . 50,400 man.

(1) De eskadrons zullen allen op 160 paarden berekend worden en dus het minimum voorstellen.

16 Veld-eskadrons hussaren.	2,560 paard.
16 » » lanciers.	2,560 »
32 Veld-eskadrons ligte kavallerie.	5,120 paard.
120 Stukken geschut.	
3°. Het linie-operatie-leger.	
288 Bataillons fuseliers en jagers.	288,000 man.
18 » sappeurs, pionniers, enz.	14,400 »
306 Veld-bataillons.	302,400 man.
96 Veld-eskadrons hussaren.	15,360 paard.
96 » lanciers.	15,360 »
192 Veld-eskadrons ligte kavallerie.	30,720 paard.
720 Stukken geschut.	
4°. Het reserve-leger.	
12 Depôt-bataillons garde.	6,000 man.
168 Reserve » grenadiers, fuseliers en jagers.	84,000 »
180 Reserve-bataillons.	90,000 man (1).
14 Reserve-eskadrons hussaren.	2,240 paard.
14 » lanciers.	2,240 »
28 Reserve-eskadrons ligte kavallerie.	4,480 paard.
56 Stukken geschut.	
5°. De reserve-kavallerie:	
48 Veld-eskadrons kurassiers.	7,680 paard.
64 » lanciers.	10,240 »
112 Veld-eskadrons.	17,920 »
8 Reserve-eskadrons kurassiers.	1,280 paard.
8 » lanciers.	1,280 »
16 Reserve-eskadrons reserve-kavallerie.	2,560 paard.
4 Eskadrons pionniers.	640 »
32 Stukken geschut.	
6°. Het korps dragonders:	
80 Veld-eskadrons.	12,800 paard.
8 Reserve- »	1,280 »
88 Eskadrons.	14,080 paard.
2 » pionniers.	320 man.
32 Stukken geschut.	
Hierbij moeten gevoegd worden:	
48 Eskadrons Uralsche linie-kozakken.	7,680 paard.
60 Regimenten kozakken, ongeveer.	50,000 »
	57,680 »
Het aantal stukken onbekend.	

(1) De reserve-bataillons op voet van vrede, berekend à 500 man.

RECAPITULATIE.

Infanterie:

Van het korps garde.	39,600 man.
» » » grenadiers.. . . .	50,400 »
» » linie-operatie-leger.	302,400 »
» » reserve-leger.	90,000 »

Te zamen. . . . . 482,400 man.

Kavallerie:

Van het korps garde.	12,160 paard.			
Van de ingedeelde.	<table border="0"> <tbody> <tr> <td>5,120 »</td> </tr> <tr> <td>30,720 »</td> </tr> <tr> <td>4,480 »</td> </tr> </tbody> </table>	5,120 »	30,720 »	4,480 »
5,120 »				
30,720 »				
4,480 »				
» » reserve.	17,920 »			
» » depôts der reserve.	2,560 »			
» » korps dragonders.	14,080 »			
Linie-kozakken.	7,680 »			
Kozakken.	50,000 »			

Te zamen. . . . . 144,720 »

Artillerie:

Van de garde.	128 stukken geschut.
» » grenadiers.	120 » »
» » linie-infanterie.	720 » »
» » reserve- »	56 » »
» » » kavallerie.	32 » »
» » dragonders.	32 » »

Te zamen. . . . . 1,088 stukken geschut.

De sterkte van de Kaukasische, Finlandsche, Siberische en binnenlandsche korpsen, is hierbij niet in rekening gebragt. De reserve-infanterie is ook slechts naar de halve sterkte opgegeven, als werkelijk onder de wapenen zijnde, terwijl de andere helft, in oorlogstijd door de depôts geleverd wordende, niet dadelijk kan te velde trekken. Wanneer men nu de offensieve magt van Rusland, die ten allen tijde bereid is en van alles voorzien is, om op het eerste bevel te zamen te trekken, door een rond getal wil aanduiden, na aftrek der zieken, achterblijvers en niet vechtenden, dan kan men met eenige zekerheid opgeven, dat Rusland offensief kan optreden met:

400,000 Man infanterie.

80,000 » kavallerie.

800 Stukken geschut.

Daar wij nu bij de opsomming van Ruslands offensieve magt, steeds de kleinste getallen hebben genomen — iets dat zoo noodzakelijk is, om niet in overschatting te vallen — zoo kan men echter met eenigen grond vooronderstellen, dat het, bij eenen Westerschen Europeschen oorlog, in het geval eener coalitie met Pruissen en Oostenrijk, voortdurend een leger van 200,000 man

en 400 stukken geschut, in het westen van Europa, zoude kunnen onderhouden. Wanneer deze begroting, in vergelijking van de kolossale magt, welke de actieve, bijzondere en sedentaire Russische legers zamenstellen, bij eene oppervlakkige beschouwing, zeer gering voorkomt, dan bedenke men hier wel, dat wij, bij onze vooronderstelling gesproken hebben van eene coalitie der groote, zoogenaamde Noordsche mogendheden. Dat alzoo, in dit geval, Oostenrijk en Pruisen, de grootste offensieve magt aan den Rijn zouden moeten brengen; omdat deze mogendheden het naaste bij die rivier zijn gelegen, en dat naar alle waarschijnlijkheid aan Rusland de taak zoude verblijven, om een groot reserve-leger bijeen, en vooral de Poolsche gewesten in bedwang te houden. Door een 150 à 200,000 man, steeds aangevuld en actief, aan Ruslandsch westelijke en aan Pruissens en Oostenrijks oostelijke grenzen te stationneren, moet men ook aannemen, dat daardoor even zoo vele Pruisen en Oostenrijkers gémancipeerd, en boven het gewone offensieve getal strijders dier beide mogendheden, tot dat doel beschikbaar worden.

DE ALGEMEENE STAF.

De keizer is de onbepaalde chef van het leger, en is door eenen staf omringd, welke de hoogste militaire waardigheden in zich vereenigt, en door wier tusschenkomst de chefs der verschillende legers, de gouverneurs der gewesten, en de hoofden der onderscheidene takken van beheer, de bevelen des keizers ontvangen. Het aantal adjudanten, generaals, generaals à la suite en vleugel-adjudanten, aan den persoon des keizers verknocht, is zeer groot.

De adjudanten-generaal hebben, zonder uitzondering, op zijn minst, den rang van luitenant-generaal van alle wapenen, overigens zijn het generaals der infanterie, der kavallerie of der artillerie en genie. Het aantal dezer adjudanten is niet bepaald en wisselt tusschen de 50 en 65 af. Vele dezer generaals zijn bij de legers gedetacheerd, of worden tot diplomatieke zendingen gebruikt. Gedurende den tijd, dat zij gedetacheerd zijn, oefenen zij geen andere functiën uit, dan die welke aan de generaals van hunnen graad en van hun wapen verknocht zijn. Zoodra zij bij den persoon des keizers zijn, dan voorzien zij, achtereenvolgens naar rang en ancienniteit, in de dienst van het paleis.

De generaals à la suite van den keizer, hebben den rang van generaal-majoor. Hunne betrekking heeft veel overeenkomst met die der adjudanten-generaal. Het aantal belooft doorgaans 40 à 50.

De vleugel-adjudanten zijn jonge officieren, van den graad van luitenant, tot dien van kolonel, en worden tot militaire zendingen gebruikt, voor welke doorzigt en bijzondere kennis gevorderd wordt. Hun aantal is evenmin bepaald en wisselt tusschen de 40 en 50 af.

De adjudanten des keizers, de generaals à la suite en de vleu-

gel-adjudanten, vormen drie verschillende klassen van officieren, welke noch door gewoonten, noch door bevorderings-voorschriften, met elkander in verbinding staan. De gunst des monarchs, kan van den vleugel-adjudant van gisteren, morgen een generaal à la suite maken, en hem na eenige dagen tot adjudant-generaal bevorderen. Deze drie klassen van officieren, vormen eene keur van officieren uit het leger, en blinken, zoo al niet algemeen door militaire kundigheden, dan toch door den algemeenen omvang van hunne kennis, geoefendheid in vreemde talen, door goeden toon en sierlijkheid van manieren uit.

De bij den persoon des keizers, bij de militaire etablissemerten, bij de actieve legers en de vestingen, enz., aangestelde generaal-officieren, vormen geenszins eenen eenigen staf, maar zijn in kategoriën verdeeld, die in geene betrekking tot elkander staan. De adjudanten-generaal, de generaals à la suite, de generaals welke aan het hoofd der staven van de artillerie, der genie, en andere troepen der garde staan, zijn gescheiden van diegenen van dezelfde wapens, welke de legerkorpsen zamenstellen. Men gaat niet, hetzij door ouderdom in dienst, door keuze, of uit hoofde van bewezene diensten, van de eene categorie tot de andere over. Men maakt zijne loopbaan, hetzij bij de garde, of bij de linie, naar gelang van de stelling die men bij den aanvang had. De ongenade des keizers kan echter een adjudant in de laatste categorie doen overgaan, waarvan voorbeelden genoeg bestaan.

De eigenlijke keizerlijke generalen staf, telt 13 generaal- en hooge militaire beambten, welker functiën wij hier beknopt zullen opgeven.

De majoor-generaal (de eigenlijke chef van den staf), arbeidt onmiddellijk met den keizer, ontvangt Hoogstdeszelfs bevelen, en zendt die aan alle korpsen en chefs van militair beheer. Wanneer hij niet gelijktijdig de betrekking van minister van oorlog vervult — 't geen plaats heeft als de keizer bij het leger is — dan geeft hij bevelen aan deze beambten, welke hem rekenschap van alle zijne bemoeijingen moet geven. Zijn werkkring omvat het personeel, het avancement, de veranderingen bij de korpsen en bij de officieren, de commissie voor het krijgskundig onderwijs, het korps topographische ingenieurs en het topographisch depôt, de adjudanten-generaal des keizers, de generaals à la suite en de vleugel-adjudanten.

De minister van oorlog was in het jaar 1802 de eerste beambte van het leger; thans echter bepalen zijne functiën zich grootendeels tot het administratieve gedeelte, zoo als wij dit reeds bij de inleiding hebben doen opmerken. De militaire koloniën behooren tot zijnen werkkring.

De inspecteur-generaal der genie voert het opperbevel over het personeel van dit wapen. Hij ontwerpt of doet onder zijn opzigt, de plans der nieuw aan te leggen fortificatiën

ontwerpen; eveneens die der andere militaire inrigtingen. Hij correspondeert met den majoor-generaal, over alles wat het personeel betreft, en met den minister van oorlog, over de belangen van het materieel. De opvoedings-inrigtingen voor dit wapen, staan ook onder zijn opzigt.

Deze betrekking wordt gewoonlijk bekleed door eenen prins van den bloede. De thans regerende keizer, was voor zijne troonsbestijging, daarmede belast; de grootvorst MICHAEL heeft haar overgenomen. Een directeur-generaal staat onder zijne bevelen, die de loopende zaken bestuurt en op wien de verantwoordelijkheid berust.

De grootmeester der artillerie bestuurt, even als de inspecteur-generaal der genie, het personeel en materieel van zijn wapen. De majoor-generaal en de minister van oorlog, zijn de autoriteiten, waarmede hij over het personeel en materieel correspondeert. Sedert het jaar 1816 voert de grootvorst MICHAEL dezen titel.

De kwartiermeester-generaal heeft de leiding van het bijzondere korps des generalen stafs, van het onderwijs der daarbij behorende officieren, draagt hen werkzaamheden op, houdt de contrôle van die officieren, welke in de Militaire Akademie te Petersburg zijn opgekweekt, en stelt hen, naar gelang der behoefte, in dienst bij den generalen staf. Het ontwerpen van veldtogt- en operatie-plannen, en het regelen der bewegingen en kantonneringen, behooren tot zijnen werkkring.

De officieren welke het korps van den generalen kwartiermeesters-staf zamenstellen, worden in twee klassen verdeeld, namelijk in die van den generalen staf der garde, en in die van het leger. Ten opzichte der gevorderde kennis, staan zij gelijk, doch er bestaat een aanmerkelijk verschil tusschen de beide klassen, wat betreft de tractementen, de voorregten en den rijkdom van kleeding. Het getal dezer officieren is niet bepaald. Vóór de Poolsche omwenteling, bestond de klasse der garde uit ongeveer 40 generaals-personen; daaronder waren begrepen de generaals DMBRTSCH en TOLL; verder uit 10 hoofd- en 30 tot 35 subalterne officieren. Het overige van den generalen kwartiermeesters-staf bestond uit 23 à 30 generaals-personen, 50 hoofd- en 165 subalterne officieren. De sterkte van dit korps is eerder toe- dan afgenomen.

De officieren van den generalen staf der garde, hebben gelijken rang met de officieren der oude garde; die van het leger staan gelijk met de officieren der jonge garde.

De generaal du jour, bekleedt, in weerwil van zijnen titel, eene permanente betrekking. Hij bestuurt alle loopende zaken, en verzendt de bevelen van den majoor-generaal. Hij heeft een afzonderlijk bureau, en, behalve zijn aide-de-camp, nog adjudanten, welke de functiën van chefs der bureau-sectiën uitoefenen.

De kommandant der gendarmerie vervult eenen post van vertrouwen, en staat in hoog aanzien bij het hof. Hij ont-

vangt van alle afdeelingen van zijn wapen, die in onderscheidene gedeelten van het rijk verstrooid zijn, vertrouwde berigten, waarvan hij mededeeling doet aan den keizer, en aan die auditeurs wie het aangaat. Hij ontvangt dikwerf de instructiën van zijnen soeverein. De generaal BENKENDORF vervult bij zijne gewichtige betrekkingen ook dezen belangrijken post.

De commissaris-generaal, is een minister in het kleine. Hij bestuurt het beheer, de bewapening en kleeding der troepen. Zijn werkkring is overigens zeer beperkt.

De intendant-generaal voorziet in alles wat de verpleging der troepen betreft. De beambten van zijn korps staan met de officiers-graden der linie-troepen op gelijken voet.

De auditeur-generaal of grootregter, bestuurt het geheele militaire regtsgebied. Al de geslagene vonnissen worden aan zijne goedkeuring onderworpen, welke vonnissen hij daarna, door tusschenkomst van den majoor-generaal, den keizer ter bekrachtiging voorlegt.

De kommandant van het hoofdkwartier zorgt voor de woningen des keizers, voor die van den majoor-generaal en andere, aan den persoon des keizers verbondene officieren en beambten, en bestuurt de verdeling der aan hunnen rang en betrekking toekomende levensmiddelen en fourage. Deze betrekking wordt gewoonlijk door een generaal van het leger bekleed; hij heeft eenige adjudanten, om hem in zijnen werkzaam post behulpzaam te zijn.

De wagenmeester-generaal bestuurt het voerwezen van het leger; hij is gelijktijdig inspecteur over het personeel van den trein.

De staf-arts-generaal is inspecteur-generaal van de geneeskundige dienst van het geheele leger. Het personeel en materieel der permanente en veld-hospitalen, even als het talrijke personeel van dit korps, staan onder zijn bestuur en zijne leiding.

Al de Russische legers, en alle divisiën en regimenten van alle wapenen in deze legers, hebben eenen staf, door wiens tusschenkomst de rapporten naar den keizerlijken generalen staf verzonden worden, en, langs welken weg, omgekeerd, de bevelen des keizers gaan. De regimenten hebben veld-geestelijken (Popes), die op den dag van een gevecht, door hunne gebeden en prediking, eenen grooten invloed op de troepen uitoefenen.

Op deze wijze wordt door den majoor-generaal, die van alle sectiën van den generalen staf, berigten en rapporten ontvangt, het geheele bestuur der Russische krijgsmagt omvat, en in zijne betrekking de leiding der of- en defensieve magt gecentraliseerd. Dit geeft in tijd van vrede eene wenschenswaardige eenheid, die echter in oorlogstijd eenigzins verdwijnt, vooral als de majoor-generaal en de kwartiermeester-generaal niet zeer eensgezind denken.

(Het vervolg hierna.)

VLUGTIGE OPMERKINGEN

OVER

DE STUDIE DER TERREIN-LEER, EN OVER DEN INVLOED VAN HET TERREIN OP DE TAKTISCHE BEWEGINGEN.

Een der meest in het oog loopende wijzigingen, veranderingen of nieuwigheden — zooals men het noemen wil — welke de wijze van oorlog te voeren, sedert den zevenjarigen oorlog ondergaan heeft, is voorzeker het meer doordachte en doeltreffende ten nutte maken van het terrein of van de bodemgesteldheid. Vele krijgskundige schrijvers beweren, dat de eerste grondslag der nieuwe oorlogstelsels bepaaldelijk moet gezocht worden, in het gebruik van de verspreide gevechts-orde; daarna, in de samenstelling der gecombineerde divisien, en trapsgewijze uitbreiding van dat stelsel tot de legerkorpsen; het aanwenden van de kolonne als gevechtvorm, en eindelijk in de verbinding der drie gevechtvormen. Wij geven gaarne toe, dat die wijzigingen en verbeteringen den voortgang der algemeene krijgskunst, en voornamelijk die der zamengestelde (1), maar

(1) Het woord zamengestelde taktiek zal misschien velen vreemd in de ooren klinken, omdat het hen welligt als eene nieuwe uitdrukking voorkomt. Wij hebben dit woord aangenomen, om tusschen de gebruikelijke benamingen van elementaire, of zuivere en toegepaste taktiek, die taktiek aan te duiden, die werkelijk uit de elementaire of zuivere taktiek der afzonderlijke wapenkorpsen, wordt zamengesteld, en die men, naar ons inzien, geenszins met den naam van toegepaste taktiek kan bestempelen. In de Hoogduitsche taktische leerboeken, vindt men slechts bij de stelselmatige verklaring van de bijzondere taktiek van ieder wapen: bijv. van het bataillon, regiment, brigade of divisie infanterie, eskadron, regiment, brigade of divisie kavallerie, enz., de benaming elementaire taktiek. Zoodra zij nu drie wapensoorten vereenigen, om de elementaire taktische eigenaardigheden, voor de onderlinge ondersteuning der drie wapens, met elkander in een zeker stelselmatig verband te beschouwen, — zonder het terrein in aanmerking te nemen, — geven zij daaraan den naam van toegepaste taktiek. Is dit nu eene eigenaardige uitdrukking? Wij gelooven het niet; want er heeft hier in de werkelijkheid geen toepassing, maar wel eene samenstelling van elementaire beginselen plaats. Zoodra men nu deze beginselen wil aanwenden tegen eenen vijand, op een gegeven terrein, dan moeten niet alleen de verschillende omstandigheden, van fysiek, intellectueel en moreel, bij de eigene als bij de vijandelijke strijdkrachten, maar ook de omstandigheden die uit de gesteldheid van den bodem voortvloeijen, in aanmerking genomen worden. Hier dus, moet men de geleerd wordende beginselen naar die omstandigheden wijzigen en ze daarop zoeken toe te passen. Er bestaat alzoo, naar ons inzien, nog een wezenlijk midden, tusschen elementaire en toegepaste taktiek, — en het is dat midden, dat wij door zamengestelde taktiek hebben willen aanduiden. Hiermede was het ons geenszins te doen, om eene scholastique nieuwigheid in het midden te brengen; maar wel, om der duidelijkheidwille, niet twee verschillende zaken met elkander te verwarren. Wij hechten aan de beteekenis van die uitdrukking te meer, omdat wij, in het bovenstaande vertoog, juist wilden aanmerken, dat, dat midden, of de door ons genoemde zamengestelde taktiek, eerder tot voorwerp van studie en be-

vooral der toegepaste taktiek, duidelijk genoeg hebben doen kennen. Het zijn, om zoo te zeggen, de jalons die ons de tijdperken van de geschiedenis der nieuwere krijgskunst aanwijzen. Maar wanneer wij langs dien afgebakenden weg terugkeeren, om een oogenblik te verwijlen bij de eerste der jalons, zoude men dan niet, met eenigen grond, kunnen beweren, dat de hoofdbron van al die verbeteringen en wijzigingen, in het meer doelmatig te baat nemen van de terrein- of bodemgesteldheid moet gezocht worden? Laat ons eens vlugtig nagaan, of dit eene gezochte woordspeling of verdraaijng van algemeen aangenomen begrippen is.

Men heeft gezegd, dat de verspreide gevechtsorde de eerste phase der nieuwere taktiek was; — verder, dat de worsteling der Anglo-Noord-Amerikanen, tegen de krijgsmagt van het moederland, die nieuwigheid deed geboren worden. Deze bewering kan nu wel geene scherpe krijgsgeschiedkundige proef doorstaan, — doch aannemende, dat het zoo is, — wat heeft dan de Noord-Amerikanen aanleiding gegeven, om deze nieuwigheid te beproeven, en wat waren de oorzaken, dat hunne pogingen met zulke schitterende uitkomsten bekroond werden?

Deze oorlog ontstond uit eene insurrectie tegen eene geconstitueerde magt; — alzoo aan de eene zijde, zwakke, ongeregelde, ongeoeffende en zonder veel samenhang werkende strijdkrachten — aan de andere zijde, talrijke, geoeffende en gedisciplineerde troepen, die de kracht van eenheid en samenhang kenden. Zich tegen deze laatsten te meten, op terreinen, zoo als de Europeesche legers ze vroeger, als ware het, opzochten, om de hangende pleiten te beslechten, dit kwam aan het scherpzinnig doorzicht der Amerikanen te gewaagd voor; de ondervinding had trouwens ook het hare gedaan, om hen voor te lichten. Vele Amerikaansche planters en grensbewoners waren uit aangeboren zucht, en gedeeltelijk uit noodzakelijkheid, wildschutters van beroep, en daarbij opgevoed in eenen gedurigen kamp tegen de inboorlingen, wier grondgebied zij stuk voor stuk, gewapenderhand bezetteden. De zucht naar vrijheid en onafhankelijkheid voerde ze in de rijen der overige ontevredenen, en dit deed de zaak der laatsten eene magtige schrede voorwaarts doen, omdat het sluwe jagt-beleid van dat oogenblik, tegen menschen, in plaats van tegen het wilde woudgedierte, aangewend werd. Dat beleid deed uit een zeker jagers-instinct, zoowel als uit gewoonte, het terrein kiezen, waar zij hunne natuurlijke en aangeleerde bedrevenheid, in weerwil hunner overgrootte minderheid, met voordeel konden aanwenden, tegen eenen vijand, die nog in de stevige banden en begrippen van berekende taktische vormen liep. Door de dekkingen die het terrein aanbood (wel-

schouwing gestrekt heeft, dan de eigenlijk toegepaste taktiek, namelijk die waarbij de bodem, waarop men vecht, eene groote rol speelt.

ker kracht vele van hen hadden leeren kennen, in de gevaarlijke jagtliefhebberij tegen het wild gedierte en in partiele gevechten tegen de inboorlingen) zochten zij alzoo het evenwigt met de sterkere tegenpartij te herstellen. Misleiding, schijnbewegingen, valsche berigten, alles werd te baat genomen, om den geduchten vijand te lokken naar de plaatsen, die — volgens hunne inzigten — de geschiktste waren, om zonder eigen gevaar, dood en verderf in deszelfs gelederen te brengen. Dat aanvankelijk streven naar een herstel van evenwigt, deed hen allengskens het overwigt boven hunne tegenpartij, verkrijgen.

Langs dezen weg moet men — indien wij ons niet bedriegen — het karakteristieke van de geschiedenis der verspreide gevechts-orde zoeken. Het ten nutte maken van de bodemgesteldheid, staat hier wel degelijk op den voorgrond, en naauw in verband met de bekende vaardigheid in het doeltreffen der eerste Amerikaansche tirailleurs. Gedurende den geheelen Amerikaanschen bevrijdings oorlog, bleef die strekking, — dat zoeken naar terreinen, voor hunne eigendommelijke strijdvaardigheid geschikt, dat ten nutte maken der localiteiten, als zij gedrongen waren een gevecht te moeten aannemen, — aanhouden.

Men heeft verder beweerd, dat de Fransche hulptroepen dat stelsel uit de nieuwe wereld in het oude Europa hebben overgeplant, waarvan de eerste omwentelings-oorlogen de getuigen waren. Wij vermeenen echter, dat men de toepassing van het Amerikaansche instinct en van het natuurlijk stelsel, meer bijzonder moet zoeken in den insurrectie-oorlog der Vendeers, en in de eerste veldtogten in Spanje (1795), dan in den coalitie-oorlog. Voor 't minst begonnen de generaals en overige chefs, die in de Vendée en in Spanje gevochten hadden, dadelijk, zoo verre hun werkkring strekte, in de veldtogten in België, aan den Rijn en in Italië, den ongeregelde tirailleur-oorlog, meer op den bodem en de localiteits-gesteldheid toe te passen.

Het aannemen van de divisie-zamenstelling, en van de kolonne-stelling, als gevechtsvorm, was het natuurlijke gevolg van het streven, om zich op alle terreinen te kunnen bewegen, op alle terreinen te kunnen vechten, en alle localiteiten te benuttigen, tot eene doeltreffende tezamenwerking en onderlinge ondersteuning der drie wapenen.

De generaals, die zich met den meesten ijver op de praktische studie, de beoefening en toepassing van dat nieuwe stelsel hadden toegelegd, waren ook de gelukkigste. Deze wisten zoodoende de eigendommelijke strijdvaardigheid hunner troepen, hun overwigt in het eene of het andere, de zwakheid of ongeoeffendheid van dit of dat wapen, te verhoogen of te versterken, door de bodemgesteldheid te baat te nemen.

Deze inleidende uitwijding, brengt ons dadelijk, met overstapping van verdere bijzonderheden, tot het doel, dat wij bij

het nederschrijven van het hoofd dezès voor oogen hadden. Immers, alles wat sedert de laatste jaren over de krijgskunst geschreven en voorgedragen is, heeft de strekking, om de krijgsvoering uit dit praktische en eenig ware oogpunt te doen beschouwen. In vele dier leerboeken vindt men dan ook eene meer regtstreeksche leering, om de eigendommelijke strijdvaardigheid der troepen in het algemeen, en van ieder wapen in het bijzonder, en de persoonlijkheid der aanwezige strijdkrachten, in verband en in overeenstemming te brengen met de verschillende gesteldheden van den bodem.

Hoewel nu de Franschen in dat opzigt de eerste praktische leermeesters der Duitschers zijn geweest, komt echter aan de laatsten de eer toe van de opsporing en ontwikkeling der grondvormen van het stelsel der nieuwere taktiek. Het zijn voornamelijk de Duitschers, die voor de studie der terreinleer en hare toepassingen op de taktiek, en omgekeerd, de volledigste bronnen hebben zamengesteld, die des te behartigingswaardiger zijn, naarmate de overtuiging meer en meer veld wint, dat de hoofdstrekking der nieuwere krijgvoering voornamelijk gelegen is, in het doelmatig ten nutte maken van de bodemgesteldheid.

En toch, wanneer men hier en daar de oogen eens laat gaan over de oefeningen in de zoogenaamde veld-manoeuvres en de hoofdmomenten der taktiek, — wanneer men de bijzondere oefeningen der mindere chefs, in het doen bewegen, stelling nemen en vechten hunner bataillons of regimenten, nu en dan gadeslaat, dan valt het den denkenden beschouwer wel eens op, dat de eigenlijke strekking der nieuwere taktiek, nog niet overal in de overtuiging der chefs is doorgedrongen. Is dit te wijten aan de gehechtheid die sommige koesteren voor de zuivere of reglementaire taktiek, en het voor eene ketterij houden, om de gedenkschriften van eenen aartshertog *Karel*, *Napoleon*, *St. Cyr*, *Suchet*, *Clausewitz* en anderen, in de handen te nemen, en derzelve grondbeginsels op goede speciaal-kaarten na te gaan? — Is het de langdurige vrede, die vele van den subalternen rang, tot dien van hoofd-officier of generaal gebragt heeft, zonder dat zij nagedacht hebben, over de hoogere pligten dezer nieuwe betrekkingen? — Is het de meerdere of mindere onverschilligheid, waarmede op de krijgswetenschappelijke kennis der hoogere officieren wordt neergezien? Of is het de onstaatkundige gelijkheid, waarmede positieve kennis, en negatieve verdiensten gemeten worden? Wij willen het niet beslissen, — maar zeker is, dat, hetzij deze of hetzij gene oorzaken het hare hebben bijgedragen, om velen, zoowel bij de vreemde legers, als bij het onze, in den beperkten kring der zamengestelde taktiek te houden, terwijl verreweg de minderheid, de eigenlijke toegepaste taktiek, tot voorwerp gekozen hebben hunne studien en oefen-

ningen. Er bestaan echter eervolle uitzonderingen, en dit doet dengeen, die het waarlijk goed meent met de belangen, welke aan allen even dierbaar moesten zijn, de hoop voeden, dat die hoogere uitzonderingen eenmaal tot krachtig werkende voorbeelden voor algemeene navolging zullen verstrekken.

Zal nu de studie van den invloed van het terrein op de taktische hoofdmomenten, en op de eigendommelijkheden der verschillende wapen-soorten, voldragene vruchten opleveren, dan dient dezelve te worden voorafgegaan door eene meer speciale kennis van de verschillende terreinen. Men moet — om zoo te zeggen — de terreinen eerst leeren spellen, zamenvoegen, lezen en analyseren, en later leeren beschrijven. — Het spellen, zamenvoegen en lezen, behoort geheel in het theoretische of bespiegelende gedeelte; — het analyseren en beschrijven, is reeds een aanvang tot de praktijk. — En wanneer wij hiermede de noodzakelijkheid van eenen theoretischen grondslag hebben willen doen uitkomen, hoeveel te meer wordt die dan niet gepredikt, wanneer men nu en dan ontwaart, dat er velen zijn, die geene topographische kaart weten te ontcijferen, of te lezen?

Het zoude moeilijk vallen, of, welligt beter gezegd, onmogelijk wezen, om enkele oude officieren zoodanig van het belang dier studie te overtuigen, dat zij er toe overgingen, om die te beoefenen. Immers geen van hen, die nog nimmer een van de hierboven aangehaalde, of andere dergelijke werken hebben willen lezen, — voorgevende dat zij achter de kaarten dier groote spelers hadden gezeten, en alzoo de kunst praktisch hadden afgezien, — zal men kunnen bewegen, om eenen *Muller*, *Meinert*, *Massenbach*, *Venturini*, *Reichlin von Meldegg*, *Demian*, *von Gomez*, of eenen *O'Etzel*, in de hand te nemen. Doch aan de jongere (hier in eenen betrekkelijken zin genomen) officieren, zal men niet te vergeefs aanbevelen, om zich op het ware en eenige praktische standpunt der nieuwere taktiek te plaatsen. Daarenboven bezitten wij nog hoofd-officieren en generaals, die het groote gewigt dier studie, door leering, voorbeeld en toepassing, betoogen, en om aan dezen den weg voor navolging gemakkelijk te maken, zullen welligt dit en de latere vertoogen over dit onderwerp kunnen dienen.

Wanneer wij nu met een enkel woord, over de eigenlijke studie der terreinleer wilden spreken, dan is het hier de plaats om op eenige der belangrijkste bronnen voor de bespiegelende kennis van het terrein, te verwijzen.

De opnoeming van verschillende schrijvers over dit onderwerp, heeft reeds doen zien, dat het de Hoogduitsche krijgsliteratuur, in dit opzigt, aan geen bronnen ontbreekt, die de eene van meer, de andere van mindere waarde zijn. Een van deze werken, — namelijk dat van *O'Etzel*, is in een

zuiver Hollandsch gewaad, in de maand September des voorleden jaars (1), in de Nederduitsche krijgsliteratuur opgenomen. De even verdienstelijke als bescheidene 1ste kapitein-ingenieur *van Kerkwyk*, had deze moeilijke vertolking, op aanrading, en zelfs dringende uitnoodiging van vele zijner Akademie-kameraden, niet dan schoorvoetende op zich genomen, omdat hij, in den aanvang vermeende, dat er behoefte was aan eene meer praktische handleiding voor dit onderwerp. De kundige vertaler, hechte — ook dit mogen wij niet stilzwijgend voorbijgaan — in den beginne aan de meening, dat de officieren, welke eene soortgelijke studie ondernamen, geenszins eene vertolking behoefden, maar tot de oorspronkelijke werken hunne toevlugt zouden nemen. Die meening hebben wij regstreeks bestreden, met aan te voeren, dat indien voor eenig wetenschappelijk vak behoefte aan eene vertaling bestond, die behoefte zich voorzeker het meest deed gevoelen bij de bedoelde onderwerpen. Tot staving van ons oordeel, willen wij slechts de getuigenis inroepen van die onzer staf-, ingenieur- of andere officieren, die vroeger in de noodzakelijkheid zijn geweest, om, in de voormalige zuidelijke gewesten van het rijk, verkenningen te moeten doen, en daarvan beschrijvende memorien op te maken. Hoeveel moeite, inspanning en vergeefsche nasporingen, zouden zij niet kunnen opsommen, al ware het ook slechts — om geene andere te noemen — om eigenaardige, en voor 't minst gelijkvormige beschrijvingen en uitdrukkingen te bezigen, voor voorwerpen, die op den Oud-Hollandschen bodem niet voorkomen, en waarvan ons taalgebruik nog geenszins beproefd was. Trouwens, de vertaler, — die hier toch waarlijk zijn eerste proefstuk niet aflag, — heeft het bij de vertolking, ondervonden, hoe noodzakelijk het in vele omstandigheden kan worden, om — al ware het slechts voor de verkenningen — eenen Nederduitschen leidraad te bezitten. De opnoeming van de hoofd-onderwerpen, welke wij daarin behandeld vinden, zal dit alles voldoende toelichten. Deze onderwerpen zijn: de *Orographie*; de *Hydrographie*; *Verklaringen uit de Geognosie*; de *Uittrekselen uit de byzondere Geognosie*; de *vorming der oneffenheden op de aardoppervlakte*; de *Topographie in bepaalde zin*; de *Verkenning*; de *Terrein-voorstelling* en eindelijk een aantal *voorbeelden*. — De overbrenging van alle de daarin voorkomende kunsttermen, in het eigenaardig Nederduitsch, bragt — op zich-zelve beschouwd — reeds eene nuttigheid mede, zonder nog van de verdiensten te spreken, die men aan *O'Etzel's* werk in Duitschland heeft toegekend.

(1) *Terreinleer*, bewerkt door Dr. F. A. O'ETZEL, majoor bij den generaal staf in Pruisssischen dienst, uit het Hoogduitsch vertaald, naar de tweede uitgave. door G. A. VAN KERKWIJK, kapitein-ingenieur bij de Koninklijke Militaire Akademie. — Met drie plans, bij BROESE & COMP., te Breda.

Over dit kernachtig bearbeid en niet minder vloeiend vertaald werkje, sprekende, hebben wij wel eens door enkele lezers dezelfde aanmerking hooren maken, die de vertaler aanvankelijk van dezen arbeid had terug gehouden. Maar die aanmerking was evenmin juist. Immers, als men de terreinleer wil gaan beoefenen, — als men de kennis, waarnaar men zoekt, wil toepassen, — dan moet men de eerste elementen kennen, — dan moet men voor 't minst de zaken en voorwerpen met hunne eigene namen weten te noemen. Nog meer — men moet eene topographische kaart kunnen lezen; — men moet verschillende terreinen, naar de beginselen der theorie, praktisch bestudeerd hebben, om de grondige wijsgeerige overtuiging te hebben, hoe en waarin de voorstelling van een terrein in kaart, nog met de natuurlijke gesteldheid verschilt. Hij, die zich spoedig op eene kaart orienteert, zal met eenige inspanning en oefening, zich ook spoedig op het terrein te huis bevinden, al ware het, dat de kaart geene getrouwe afbeelding van de natuur voorstelt, dat ook zelden of nimmer plaats heeft. Het omgekeerde heeft geenszins in denzelfden zin plaats, en dit toch is noodzakelijk, niet alleen voor generaals, hoofd-, staf- en ingenieur-officieren, maar ook, in vele gevallen, voor de subalterne officieren der andere wapens. Trouwens hij, die de krijgsgeschiedenis met vrucht wil lezen, mag geen vreemdeling in de terreinleer zijn; want met een weinig nadenken — zelfs zonder onzen aanhef — ontdekt men al zeer spoedig het innige verband der hedendaagsche krijgvoering, met de naauwkeurige kennis der bodemgesteldheid, en haar hulpvermogen.

De studie van de terreinleer, dient dus — indien wij niet dwalen — als men die later met oordeel en kennis van zaken, op de taktiek wil toepassen, met de bespiegelende terreinleer aan te vangen. Naar ons beste weten kunnen wij daartoe op geene betere handleiding verwijzen, dan op die welke men aan de zorg van den kapitein *van Kerkwyk* te danken heeft. Wij kunnen zijnen arbeid ook te meer aanbevelen, omdat onderscheidene explicatieve noten, den oorspronkelijken tekst, in de vertaling verduidelijken, terwijl de verwijzingen op de beste bronnen den Nederlandschen lezer zullen bekend maken, met de litteratuur over dit onderwerp. Het geognische gedeelte zal welligt aan vele lezers eenige moeilijkheden in den weg leggen, doch dit kan, zonder de studie regtstreeks te benadeelen, door velen worden overgeslagen. Aan anderen zal de vertolking van dit gedeelte zeer welkom geweest zijn, en daarom doet het ons te meer genoegen, dat de vertaler zijn eerste plan, om dat hoofdstuk, tot bekorting, weg te laten, heeft laten varen.

Met deze voorbereidende kennis toegerust, kan men tot de meer toegepaste of praktische terreinleer overgaan. Daarvoor

bestaan minder goede bronnen. Het Hoogduitsche werk van *Reichlin von Meldich*, getiteld: *Über Terrain-Gestaltungen und deren nächste Beziehungen zu den Hauptmomenten der Taktik*, is welligt daartoe nog het geschiktste handboek. Het laat, ten minste geene bijzonderheid, hoe gering ook, onbehandeld; — iets dat wel een weinig naar kleingeestige uitpluizing gelijkt, doch dat aan sommigen daarom niet minder welkom zal zijn. Hoe gering dan ook de bronnen over het verband der taktiek met het terrein zijn, gelooven wij het echter noodzakelijk, om de lectuur dezer werken, de studie der topographische beschrijvingen van groote en beroemde slagvelden te doen voorafgaan. Het oordeelsvermogen zal daardoor zijn toegerust geworden, om dadelijk zoowel de bijzonderheden als den geheelen omvang van het voorgedragene, in eenen tactischen zin te vatten. Soortgelijke beschrijvingen komen evenmin menigvuldig voor; — de enkele goede zijn echter voldoende om tot handleiding van het praktische oordeel te dienen. Van de Fransche zijde vindt men er in het *Mémorial Topographique*, van de Duitsche zijde kunnen wij diegene aanbevelen, welke de Pruisische kolonel *von Decker*, in het *Zeitschrift für Kunst, Wissenschaft und Geschichte des Krieges*, 1836, geleverd heeft.

Wij zouden nu — om aan den titel van dit opstel te voldoen — eenigzins meer bepaald moeten gewag maken, van den invloed, welken de bijzondere gesteldheden van den bodem, in het algemeen op de hoofdmomenten der taktiek uitoefenen. Het kwam ons echter geschikt voor, om hiermede gelijktijdig de strekking van een nieuw Hoogduitsch tactisch leerboek, op te geven, dat bestemd schijnt om eenen grooten opgang bij het Duitsche militaire publiek te maken. Wij bedoelen hier de: *Versuch eines Leitfadens zur taktischen Belehrung für Subaltern-Officiere der Infanterie und Cavalerie, bearbeitet von Pz.*, (Adorf 1858). Wij zullen daaruit vrij ontleenen en vertalen, hetgeen de schrijver over dit onderwerp zegt. Later komen wij op dit onderwerp terug, dewijl het zeer naauw in verband staat met de meer bepaalde strekking, welke den *Militairen Spectator* sedert kort volgt, namelijk om langs den bespiegelenden weg, zich van lieverlede op een geheel praktisch veld te vertoonen. De studie der legerkennis, welke wij nu reeds zoeken te bevorderen, zal ons de middelen aan de hand geven, om later de gebreken en leemten onzer militaire inrigtingen duidelijk in het oog te doen vallen. De studie der algemeene terreinleer, en de opsporing van de tactische eigenaardigheden van onzen vaderlandschen bodem (waaraan een onzer verdienstelijkste medewerkers arbeid), zal ons het uitzigt openen voor de ontwikkeling der studie van een, op ons terrein toepasselijk oorlogsstelsel. En zodoende — wan-

neer wij slechts door eene meer algemeene en sprekende medewerking, ondersteund worden — zal ook onze gezamenlijke onvermoeide arbeid den blinden en kortzigtigen de oogen openen, en de dompers onschadelijk maken.

Het hierboven door ons bedoelde hoofdstuk, voert ten titel:

Over den invloed van het terrein op het gevecht in het algemeen.

Onder terrein, verstaat men, in de letterlijke beteekenis van het woord, *grond of bodem*. In eenen militairen zin echter, verstaat men daardoor de *aardoppervlakte*, met al de daarop zich bevindende onbeweeglijke voorwerpen, hetzij die door de natuur of door de kunst zijn voortgebracht, en op de eene of andere wijze, met de krijgswerkdadigheid der troepen in eenige betrekking staan.

De verhoogingen en de verdiepingen, even als de wateren, moerassen en andere eigendommelijkheden der aardoppervlakte, worden *terreindeelen* genoemd; — de daarop aangelegde, geplante of gebouwde voorwerpen, zoo als aardverhoogingen, bosschen, tuinen, huizen, enz., verkrijgen den naam van *terrein-voorwerpen*. Eene min of meer uitgebreide ruimte op eenig terrein, van veelsoortig voorkomen, wordt gewoonlijk in verschillende *afgescheiden terrein-gedeelten* gesplitst, die onderling, door zoodanige *terrein-afscheidingen* begrensd worden, als deze de aaneengeschakelde beweging der troepen, moeilijk maken of wel geheel verhinderen.

De gesteldheid van de aardoppervlakte biedt vele *terrein-soorten* ter beschouwing aan. Met betrekking tot de gedaante des bodems, in ruimen zin genomen, wordt zij in *effen of vlak*, en in *oneffen terrein* verdeeld. Het effene of vlakke terrein, kan *horizontaal, opklimmend, dalend*, en dan nog bij ieder dezer gesteldheden, overal *begaanbaar en open*, of wel *doorsneden*, en, op verschillende plaatsen *bedekt* zijn. Bij het oneffen terrein, komen de volgende vormen voor: *bultig, heuvelachtig, golvend, bergachtig*. Daár waar geen dezer gedaante-vormen bepaald in het oog vallen, of, om zoo te zeggen, eene sprekende en doorlopende eigendommelijkheid kenmerken, maar van ieder derzelve iets in zich opnemen, geeft men aan eenen zoodanigen bodem, den naam van *afwisselend terrein*.

Beschouwt men de aardsoorten meer bijzonder, dan vindt men de navolgende verschillende eigenschappen: *harden, vasten, lossen, droogen, weeken bodem*. De harde bodem, kan *steen- of rotsachtig*; de vaste (klei- of leem-) bodem, kan, bij regenachtig weder, *slibberig*, somwijlen ook zonder eenigen vasten grond en dus *onbegaanbaar* zijn. De *zandgronden* behooren tot de losse aardsoorten. De hooge of

weeke toestand wordt in de meeste gevallen door de weersgesteldheid voortgebracht, en is alzoo minder als een normale toestand te beschouwen. Is echter de weeke toestand, onder de normale eigenschappen van den bodem te rangschikken, dan wordt hij meer bepaald *week land*, of *moerassig en drassig land* genoemd. Deze laatste terreinsoorten komen, na de moer- en rotsgronden, als de *onbruikbaarste en onbegaanbaarste*, of, voor 't minst, als de *moeijelykste* voor.

Het ten nutte maken van de gesteldheid van het terrein, met opzigt tot de voorbereiding van een gevecht, of tot het vechten zelve, maakt een voornaam hoofdbestanddeel der nieuwere taktiek uit; en wel voornamelijk daarom, dat het met de eigendommelijkheden, en met het werkingsvermogen der verschillende wapensoorten in een innig verband staat. Sedert eenen geruimen tijd, heeft men over het doelmatig benuttigen van de gesteldheid des bodems zeer verschillende denkbeelden gekoesterd en voorgedragen, al naarmate men het een of ander taktisch stelsel huldigde. Het zij nu, dat men aan het bijeenbrengen der troepen, in groote en digte massa's, om met zulke vormen het gevecht te leveren, of wel aan het verdeelen, in meerdere kleine zelfstandige troepen-afdeelingen, om deze naar een algemeen plan te laten handelen, of eindelijk met dezelve in lange aaneengeschakelde linien op te stellen, de voorkeur gaf. Het laat zich zeer gemakkelijk begrijpen, dat het terrein, onder zulke omstandigheden, en voor alle deze gevallen niet één en dezelfde waarde kan hebben. Immers, bij eene wijze van de troepen in het gevecht te brengen, moest alles, wat maar eenigzins de aaneengeschakelde en geordende beweging verzwaarde of moeilijk maakte, als eene hindernis beschouwd worden; terwijl bij een tegenovergesteld gebruik der troepen, dezelfde terrein-voorwerpen, die vroeger als hinderpalen voorkwamen, nu, zoowel bij den aanval als bij de verdediging, de kansen van te *overwinnen* vermeerderen.

Wanneer men de verschillende terreinsoorten beschouwt met betrekking tot het taktisch gebruik der infanterie, kavallerie en artillerie, dan ontwaart men dat zij voor de genoemde wapens, de navolgende eigenschappen bezitten:

De effen, en door geen hindernissen gestoorde vlakke terreinen geven een vrij en onbelemmerd uitzigt, bevorderen de beweegbaarheid der troepen, naar alle rigtingen, en veroorloven het werkzaamste gebruik van al de vuur- of van al de ver dragende wapenen. De kavallerie en artillerie, welke voor hare werkdadigheid en beweegbaarheid, de meeste speelruimte inroepen, kunnen op zulke strijdperken alle hare krachten ontwikkelen, waardoor zij der infanterie gevaarlijk worden; weshalve de laatste zich in het nadeel bevindt. Wanneer men het beweeg- en vernielings-vermogen der verschillende wapen-

soorten, onderling vergelijkt, dan zal men uit eene dusdanige beschouwing de gevolgtrekking kunnen opmaken, dat de infanterie op een open terrein, zelfs niet door eene groote overmagt, tegen vernietiging beschut is, als zij door kavallerie en rijdende artillerie, ernstig en planmatig wordt aangevallen. Zulke groote vlakten worden zeldzaam in ons werelddeel gevonden; — daar waar men ze echter in bevolkte gewesten aantreft, zijn ook groote en beslissende gevechten geleverd geworden.

In opene, maar met *holle wegen, ravyns, ingravingen* en *kleine waterleidingen*, doorsneden vlakten, moet de marschen gevechts-orde dikwerf veranderd of gewijzigd worden; dewijl men zich gedurig door terreindeelen, die de beweging hinderlijk zijn, ziet opgehouden. Het dikwerf af- en opmarcheren, het verkorten en het uitbreiden der fronten van enkele afdeelingen, die dikwerf in de dreigende nabijheid der tegenpartij moeten ondernomen worden, vordert daarenboven, eenen hoogen graad van manoeuvreer-vaardigheid, — zoowel in beperkten als in den uitgebreiden zin des woords genomen. De kavallerie en artillerie verliezen op zulke strijdperken, zeer beduidend van haar anders zoo groot beweeg- en werkingsvermogen, en komen daarbij, vooral bij terugtrekkende bewegingen, dikwerf in het gevaarvolste gedrang. Alles nu, wat de beide genoemde wapens ten nadeel verstrekt, is der infanterie voordeelig; zoo vindt zij b. v. in verdiepingen, eene beschutting tegen het vijandelijk artillerie-vuur; achter breede waterleidingen, is zij tamelijk verzekerd tegen vijandelijke kavallerie-aanvallen, en wint zij zodoende in wederstandsvermogen, zonder daarom in *werkdadigheid* te verliezen. Eene dusdanige terreingesteldheid, bezit nog het eigenaardige, dat het geheele strijdperk, door deze, de beweging hinderlijke terreindeelen in meerdere afgescheidene stukken verdeeld wordt, dat voor den zwakkeren voordeelig is, dewijl de ongelukken die op enkele punten plaats hebben, niet zoo dadelijk eenen nadeeligen invloed op het geheel uitoefenen, en het een of ander gedeelte der vijandelijke overmagt, somtijds in de gewigtigste momenten niet in *werkdadigheid* kan komen.

De gedeeltelijk bedekte, gedeeltelijk doorsnedene vlakten verhoogen de strijdvaardigheid der infanterie, in dezelfde mate als zij die der andere wapens vermindert; waardoor de eerste een vrij merkbaar overwigt verkrijgt. In geheel bedekte en zeer doorsnedene terreinen, worden de kavallerie en artillerie, veeltijds tot algeheele werkeloosheid gedwongen, en moeten zulke strijdperken aan de infanterie overlaten. Op deze terreinen nemen de gevechten een zeer eigendommelijk karakter aan; zij worden hardnekkiger, omdat de uitwerking der vuurwapenen vermindert, en aan den persoonlijken moed, eene grootere speelruimte geopend is. De zwakkere partij,

kan meer wagen, en heeft veel minder de nadeelige uitkomsten te vreezen eener vervolging. Het algemeene gevecht wordt in meerdere kleine gevechten opgelost, die door afzonderlijke afdeelingen geleverd worden, en welker samenhang, hoezeer minder merkbaar, echter, in zekere gevallen, wenschenswaardig is.

Een *open en golvend terrein* verschaft de infanterie en kavallerie dekking tegen het artillerie-vuur, zonder eenigen nadeeligen invloed op de snelheid harer bewegingen uit te oefenen. Ten opzichte van de kavallerie, komt echter de infanterie eenigzins in het nadeel, omdat het vuur van deze, tegen gene, in uitwerking afneemt, dewijl het nu eens te hoog, dan weder te laag zal aangebragt worden.

Een *bultig*, doch overigens *algemeen open terrein*, is de snelle beweging der kavallerie en artillerie dikwerf nadeelig, zoodat zij der infanterie, wier tirailleurs op een zoodanigen bodem, overal dekking tegen het kartetsvuur vinden, minder gevaarlijk worden. Op bergachtig terrein is dat nog veel meer het geval, en in de *gebergten* zelve wordt de *werkdadigheid* der beide bedoelde wapens tot op weinige punten en momenten beperkt.

Wat de *hellende vlakten* in het bijzonder betreft, deze oefenen op de snelheid der beweging alleen dan invloed uit, als de helling meer dan 3° bedraagt. Op wecken bodem, die echter niet slibberig of modderig mag zijn, of op geploegde akkers, hebben de aanvals-bewegingen der kavallerie, meer voordeel door berg-af dan berg-op te rijden; alleenlijk moet men zich daarbij tot den sterken draf beperken. Bij 8° en meer, kan men slechts berg-op gaande aanvallen, waartoe echter reeds zeer krachtige paarden gevorderd worden. Dat de infanterie en artillerie zich sneller berg-af, dan berg-opwaarts kunnen bewegen, spreekt wel van zelf. Het verdient daarenboven opgemerkt te worden, dat de lengte-uitgebreidheid van eene hellende vlakke van even zooveel belang is, als hare meerdere of mindere helling. Zoo zal b. v. de kavallerie eene grootere krachtsinspanning moeten aanwenden, wanneer zij eene uitgestrektheid van 600 schreden, onder 7° stijgens, moet doorloopen, dan dat zij eenen dubbelen stijgenhoek, met eene uitgestrektheid van slechts 30 schreden lengte te overwinnen had.

Het zoogenaamde *onbegaanbare terrein*, laat nog altijd aan de infanterie de gelegenheid, om met kleine afdeelingen en in verspreide order te strijden; en daar zij, in zulke gevallen, niets van de beide andere wapens te vreezen heeft, zoo kan zij ook te meer wagen. Daarentegen is de infanterie, op slibberigen bodem, en in diepe zandgronden, meer aan het gevaar blootgesteld, om door de vijandelijke kavallerie uiteengeworpen te worden, dewijl de onzekere stand en de wan-

kelende gang, zoowel de zekerheid van het schot verminderen, als den geregelden samenhang moeilijk maken.

Op afwisselend terrein, komen de verschillende wapensoorten, nu eens in het voor- en dan weder in het nadeel; zoodat het hier bijzonderlijk op de wederkeerige ondersteuning aankomt, om de voorbijgaande zwakte van het eene wapensoort, door de verhoogde krachten van het andere, weder in evenwigt te brengen. De aanvoerders, zoowel van hogere als van mindere rangen, zullen op zoodanige terreinen, de meeste gelegenheden vinden, om bewijzen te leveren van hunne bekwaamheid in de aanwending, en in het strijden tegen de verschillende wapensoorten. Op opene terreinen zijn de uitkomsten der gevechten meer afhankelijk van het gehalte der troepen, terwijl hier de werkkring der officieren zich veelal beperkt tot het verhoogen van hunnen moed en tot het aanwijzen van het doel en den duur hunner inspanning. De opperbevelhebber heeft daarentegen op een open terrein, een veel grooteren invloed op den loop van het gevecht. Hier voor 't minst, kan hij de sterkte, den strijd lust en de geoefendheid des vijands, met eigen oogen zien en beoordeelen, — de nadeelige gevolgen van niet begrepen bevelen voorkomen, en de uitkomsten van partiele aanvallen, benuttigen; terwijl hij, bij beperkter uitzigt, de verkregene uitkomsten in de handen van onderbevelhebbers moet laten, en daarenboven blootstaat, van niet begrepen te worden, aan optisch bedrog en aan andere toevalligheden.

Het terrein heeft verder, ten aanzien van den aanval of der verdediging, de volgende eigenschappen: het *verbergt*; het *beschut tegen de uitwerking van het vyandelyk vuur*; het *bemoeijelykt of verhindert de nadering des vyands*.

Daar nu het afwachten van den aanval het karakteristieke kenteeken van de verdediging is, zoo volgt daaruit, dat alleen de verdediger nut kan trekken uit de bovengenoemde eigenschappen van het terrein. Alleen hij, die stil staat, kan zich verbergen, dekken, of terrein-deelen of terrein-voorwerpen, welke den toegang hinderlijk zijn vóór zich of op zijde hebben. De aanvaller kan, wel is waar, zich insgelijks op eenen zoodanigen bodem bewegen, zonder gezien te worden, en vindt op bedekte en doorsnedene terreinen, dikwerf eene beschutting tegen de uitwerking van het vijandelyk vuur; doch dit alles kan hij niet dan zeer kort benuttigen, en dat nog wel in oogenblikken, dat hij zich in eenen voorbijgaanden verdedigings-toestand bevindt. De hinderpalen welke zich op het terrein bevinden, en die de beweging der troepen moeilijk en somtijds onmogelijk maken, zijn alleen den verdediger voordeelig. Zulke hinderpalen dienen, hetzij voor de versterking van het front, hetzij voor de bescherming der flanken, en somtijds tot dekking van den rug.

Iedere terreingesteldheid, welke den aanvaller het snel en geregeld voorwaarts rukken onmogelijk maakt, de wederzijdse ondersteuning der verschillende wapensoorten, en in het bijzonder de voordeelige stelling van zijn geschut bemoeijelykt en hem noodzaakt zijne kolonnen in het werkdadigste vuur des verdedigers te ontwikkelen, is bijzonder geschikt voor de verdediging van het front. Een vrij uitzigt op het terrein, dat voor het front ligt, is, — dit valt niet te ontkennen, — een even groot voordeel voor den verdediger, doch men zal zelden al de eigenschappen en voorwaarden eener goede verdedigings-stelling vereenigd vinden. — Men zal zich daarenboven reeds dikwerf tevreden moeten stellen, wanneer men het voorliggende terrein, tot op den afstand van een kanonschot kan overzien. Hoe grooter echter de plaatselijke hindernissen zijn, welke de vijand bij eenen aanval op het front, zal te overwinnen hebben, des te meer zal men de flank-aanvallen en het omtrekken der vleugels moeten vreezen. Zijn er alzoo goede steunpunten in het front aanwezig, welke den weêrstand tegen vijandelyke overmagt bevorderlijk zijn, zooals b. v. de verdedigbare gehuchten, kasteelen, pachthoeven en dorpen, dan zal het minder schadelijk zijn, al ware het dat de overige terreingesteldheid meer toegankelijk was.

Zulke terreindeelen zijn bijzonder tot dekking der flanken geschikt, welke noch de werkdadige beschieting van het op den uitersten vleugel staande bataillon, noch eenen aanval met de blanke wapenen gedoogen. Een breede en onwaadbare stroom, met steile oevers, zoude b. v. slechts boogschoten toelaten; — is daarenboven de oever, aan den kant des verdedigers, nog met boschranden of boschstruiken voorzien, dan staat hij nog veiliger. De onbegaanbare moerassige gronden, leveren dezelfde voordeelen voor flankendekking op. Meren van geringen omvang en dalen met steile dalwanden, beschutten wel tegen infanterie-vuur, doch niet altijd tegen kanonkogels en granaten. Dorpen, bosschen en andere tot plaatselijken weêrstand geschikte terreindeelen en terreinvoorwerpen, kan men alleen als steunpunten, en als flanken-versterkingen aanmerken, dewijl zij bezet en verdedigd moeten worden. Steile hoogten hebben eveneens eene slechts ondergeschikte waarde, en dikwerf bestaat hare nuttigheid alleen daarin, dat zij tegen flankenvuur beschutten.

Men moet hier in het algemeen opmerken, dat enkele alleen liggende steunpunten niet zoo voordeelig zijn, als de aaneengeschakelde hindernissen die eenen regten hoek met de strekking van het front maken; wanneer deze namelijk geene werkbare beschieting der flanken toelaten. Immers als een enkel alleenliggend steunpunt verloren gaat, dan is men al dadelijk op dat punt verzwakt, en aan eenen omfattenden aanval blootgesteld, ingeval men verzuimd heeft te zorgen, bij zulke punten

sterke reserven bijeen te brengen. Het spreekt wel van zelf, dat het in het belang des verdedigers is, dat de tegenpartij door de localiteit gedwongen wordt, om zijne aanvallen uitsluitenderwijze tegen het front te rigten, en dat hij, genoodzaakt wordende om terug te trekken, zijne verwerende stooten ook slechts in die rigting behoeft te vervolgen; weshalve het ook geenszins wenschenswaardig is, achter de verdedigings-stelling, een terrein te hebben, dat van alle zijden toegankelijk is.

Dat de verdediger, volgens den regel, veelmeer dan de aanvaller, door het terrein wordt begunstigd, schijnt derhalve aan geen twijfel onderworpen te zijn. Intusschen is het niet aan te raden, dat de eerstbedoelde, al heeft hij ook de gunstigste stelling, achter zulke terreindeelen die voor onomgankelijk worden gehouden, ingenomen, zich daarom voor geheel veilig houde; dewijl de geschiedenis maar al te veel voorbeelden oplevert, dat zoodanige zorgeloosheid, tegenover eenen ondernemenden vijand, veeltijds gestraft is geworden.

Men mag hier ook geenszins uit het oog verliezen, dat de onderlinge getal-verhouding der verschillende wapensoorten, op de waarde en het ten nutte maken der verschillende terreinsoorten, van grooten invloed is. Een bergachtig, boschrijk en zeer doorsneden strijdperk, vordert in verhouding veel infanterie, hetzij dat men verdedigender, of wel aanvalenderwijze te werk gaan wil. Artillerie en kavallerie kunnen aldaar niet in werking komen dan met kleine afdeelingen, en hinderen dikwerf meer, dan dat zij nut stichten. Dit heeft vooral plaats, in het geval dat de gebaande wegen slecht en weinig talrijk zijn, en als er, behalve deze wegen, voor die wapenen geene ruimte tot handeling aanwezig is. Een open, tamelijk vlak en weinig doorsneden strijdperk, begunstigt de werkdadigheid der kavallerie en artillerie; — daarin een overwigt te bezitten, moet alzoo groote voordeelen aanbrenge, terwijl het gebrek eveneens groote nadeelen moet medevoeren. Vindt nu ook de infanterie des verdedigers beschutting in dorpen en bosschen, dan kan zij desniettemin in groote verlegenheid komen, wanneer de vijand, in de naaste omgeving of omtrek, den meester speelt en geheel vrij in zijne bewegingen is.

De algemeene loop van een gevecht, en in het bijzonder der dispositien tot het gevecht, worden alzoo niet door de gesteldheid van het terrein alleen bepaald, maar ook door de getalverhouding der verschillende wapensoorten. Men moet het dus, na rijp beraad, wel met zich-zelfen eens worden, aan welke wapensoorten de hoofdrollen toegedeeld worden, in de verschillende tijdperken en momenten des gevechts, die zich uit de beschouwing van de afzonderlijke terrein-afscheidingsen, laten vooruitzien. De nadeelen der vroeger in gebruik zijnde en als het ware stereotype slag-orden, blijken bij de beschouwing der gewigtige veranderingen welke de taktiek heeft

ondergaan, van zelf te moeten verworpen worden. De staande formatien tot het gevecht, moeten daarom zoodanig worden geregeld, dat de door het terrein noodzakelijk geworden veranderingen, zeer gemakkelijk kunnen ten uitvoer gelegd worden, ten einde aan ieder wapensoort een terrein kan worden aangewezen, op welk het zich als het ware geheel te huis bevindt.

Wanneer wij door deze vlugtige opmerkingen, er in mogten geslaagd hebben, om de aandacht onzer verdienstelijke bataillons-, afdeelings- en regiments-chefs, eenigzins meer bepaald, op de door ons bedoelde studie en beoefening te vestigen, dan zal men ook daarvan zeer spoedig de vruchten ontwaren. Vele gedeelten der bij ons in gebruik zijnde taktiek, vorderen, op eene dringende wijze, eene meer regtstreekse beoefening. Voornamelijk de verspreide gevechts-orden en de onderlinge ondersteuning der wapenen roepen de behartiging en eene hoogere leiding in, d. i. eenheid van inzichten en doel. Dit alles echter staat in een naauw verband met de kennis en het goed begrip van den invloed der bodemgesteldheid: Wordt nu de aandacht op het eene gevestigd, dan zal het andere van zelf volgen.

J. C. VAN RIJNEVELD.

DE
INNEMING VAN 'S HERTOGENBOSCH
DOOR DE PRUISSEN, IN 1814.

Eindelijk hadden het geluk en de reuzenmagt van NAPOLEON, dat keerpunt der grootheid bereikt, van waar, gelijk in de natuurkundige en zedelijke wereld, het stijgen der verminderde krachten, door eene, met schrikbarende snelheid toenemende daling, aanvangt. — Na den noodlottigen Russischen veldtocht, die de zeenuwen van den Staat had doorsneden, — na de koortsachtige inspanning, die eene kortstondige geluksflikkering bij Lützen, Bautzen en Dresden had voortgebracht, volgden de rampslagen van Kulm, Dennewitz en Grossbehren, die de doodwond van Leipzig voorbereidden. Met onwederstaanbaar geweld rolde de oorlogsvloed tegen den wankelenden dam van Frankrijks krijgsgrootheid aan, en spoelde deszelfs overblijfsels van de vroeger overheerde gewesten weg, tot zij aan de oude grenspalen, de Alpen, de Pyreneën, den Rijn en Frankrijks ijzeren vesten, voor een oogenblik tot hooger opzwellen gestuit, zich daár tot nieuwe inbraak ophoopten.

Maar hiermede was geen rust voor het bedreigde rijk, geene verademing aan deszelfs beheerscher geschonken. — Van binnen

kookten de geweldigste hartstogten, kampten de strijdigste belangen, terwijl van buiten de door geweld aangevoegde deelen, achtervolgens afbrokkelden, toen de ijeren vuist, die hen met inspanning had te zamengehouden, in zijne krampachtige greep verflaauwde. — Overal ontsloegen de vorsten zich van de hun opgedrongene leenpligtigheid; de overheerde volkeren schudden het geheele dwangjuk af, en honderd duizenden, die voorheen zijne banieren volgden, rukten nu met opgewonden geestdrift tegen hem ten strijde. Het zoo diep gegriefde, mishandelde Holland, was niet het laatste, om de smadelijke boeien te verbreken. Reeds in slagtmáand 1813, was het, gelijk een enig man opgestaan, en had onder eenen vorst, wiens stamvader deszelfs zelfstandigheid had gegrondvest, het vernietigde volksbestaan herwonnen en roemvol zijne plaats onder de natien weder ingenomen. Alvorens zich de jaarkring van 1813 gesloten had, waren de teekenen der vorige dwangheerschappij genoegzaam van den vaderlandschen grond verdwenen; — alleen enkele vestingen aan de zuidelijke grenzen, werden nog door Fransche bezettingen, als poorten, ingehouden, om bij eene toevallige keerwenteling, door deze, tot herovering van het verlorene te kunnen indringen.

Deze dwingers te vermeesteren, en dus de veiligheid van den nieuwen staat te verzekeren, was de eenstemmige wensch der bevolking en van de tot hare verlossing aangerukte verbondenen, welke hierdoor den weg hoopten te vinden, om tot in het hart der Fransche heerschappij te kunnen doordringen. Onder dezelve, namen vooral Grave, 's Hertogenbosch, Gorinchem, Bergen-op-Zoom de voornaamste plaats in. Maar hoe wenschenswaardig hunne spoedige vermeestering ook wezen mogt, men aarzelde nogtans om deze door openbaar geweld, met te groote opofferingen te betalen, daar zij in hunnen verzwakten toestand, met eenig geduld, van zelve moesten vallen, terwijl het te duchten stond, dat hunne verovering door geweld, niet zonder vernieling der eigendommen van de bevolking, plaats zou kunnen grijpen. De bedoelde plaatsen werden alzoo meerendeels door de verbondenen alleen ingesloten gehouden, en dit met te meer gevolg, daar het terugwijken der Fransche magt geen onmiddellijk ontzet, en van de zwakheid der bezettingen, geene wederkerige hulpbieding te wachten was.

Duur betaalde NAPOLEON den te laat gevoelden misslag, tot welken trotsche waan en zucht tot willekeur hem hadden vervoerd. Door de eerste verblind, en op het onbestendigste van alles — op een duurzaam fortuin vertrouwende — had hij, terwijl hij steeds naar grooter en hooger, naar het werelkbewind buitenwaarts streefde, de inwendige gesteldheid en de sterkte van het rijk grootelijks verwaarloosd, — haar onder de tooverkracht van zijnen naam, genoegzaam beschermd wanende. Thans, daar de gelukgodin hem den nek toekeerde, verdween de begooche-

ling, en traden van alle zijden de gestalten der verbitterde natien tegen hem op.

Doodvijand van de vrijzinnige gevoelens en instellingen, had hij deze, in zijn streven naar willekeurig gezag, den hardsten druk onderworpen, en in al zijne handelingen, bij het overheerschen der Fransche natie getoond, dat hij slechts zich-zelfen, niet 's volks geluk bedoelde. — Geen wonder dus, dat ook zij, in de dagen van nood, zich van hem afwendde en hem, met zijn handvol trouwe soldaten, alleen den kamp voor zijne eigene belangen beslechten liet; zoodat hij in dit benarde oogenblik, op den gegeven raad, om bij haar hulp te zoeken, vertwijfelend uitriep: « Wat zou mij dat baten, daar ik de vrijheid heb vermoord!»

Gelijk de verkwisters of vermetele handels-speculanten, wanneer hun onverwacht verkregen vermogen begint te vloten, uit valsche schaamte, tot geene de minste beperkingen, die hen zouden kunnen redden besluiten kunnen, zoo hield NAPOLEON zich trots en stijfhoofdig vast aan het besluit, om nimmer vrijwillig eenige gemaakte verovering op te geven, en dus ook geen der bezette vestingen te ontruimen.

Deze misslag was te onverschoonlijker bij zulk een groot veldheer, die zoozeer het gewigt van krachtvereeniging kende en zelfs die leer verbreid had. Hij was de oorzaak, dat de aanzienlijke, hem nog overgeblevene strijdkrachten, welke, vereenigd, den wapenkans eene geheel andere wending hadden kunnen geven, thans ter bewaring van eene menigte plaatsen, in tallooze onderdeelen versnipperd, zich nergens in genoegzame sterkte tot nadrukkelijke verdediging in staat bevonden, of eenige wezenlijke medewerking aan het groote drama konden verleenen. Hier vielen geheele legers met de hoofdvestingen, gelijk Dantzig, Dresden; elders leger-afdeelingen, door mangel aan onderhoud; ginds de gewigtigste sterkten door het ongenoegzaam getal verdedigers, met een schat van krijgsvoorraad, den verbondenen in handen. De mare van den val van elk dezer plaatsen, schokte de openbare meening en het vertrouwen op eenen gelukkigen eindkeer, deed de neerslagtigheid vermeederen en naar eene uitkomst reikhalzend uitzien.

Moedeloosheid en weezin — gevolgen van den tegenloopenden krijgskans, hadden den weg naar het hart der bezettingen gevonden, — bij de opperhoofden eene bezorgdheid wegens eene goede uitkomst meer en meer veld doen winnen, terwijl twijfelmoedigheid de plaats van het voormalig blind geloof op de gelukstar van den Imperator had ingenomen. — Slechts dáár en dan alleen, wanneer een bevelhebber aan de spits stond, die doorverwd in alle krijgskantelingen, voor niets gevoel had, dan voor het handhaven van den voormaligen krijgsgroem en voor de volhardingspligt in het oogenblik des noods, zag men blijken van nadruk geven, de vroegere niet onwaardig, en hen slagen om den gloed in het hart hunner soldaten tot daden aan te blazen, welke

den lichtglans van vroegere tijden, over de dagen van duisternis en des tegenspoeds verspreidden.

Twee merkwaardige krijgshandelingen van gelijksoortigen aard, doch van ten eenemaal verschillenden uitslag, openden het jaar dat het einde der Fransche overheersching van Europa aanschouwde. Het waren de pogingen der verbondenen, om bij verrassing de gewigtige vestingen van 's Hertogenbosch en Bergen-op-Zoom, te vermeesteren, — waarvan de eerste door eene kleine Pruisische afdeeling ondernomen en door de krachtdadige hulpbieding der wakkere burgers, met het volkomenste gevolg bekroond werd. Daarentegen zag men de andere, tusschen den 8—9 Maart, door de keur der Britsche legermagt beproefd, en tot een trap van gevolg voortgezet, die aan het volledig slagen geen twijfel scheen over te laten, en het laatste oogenblik van voleinding, ten eenemaal schipbreuk lijdend; — terwijl deze mislukking, den Engelsen op een ontzettend verlies en de vernedering der nederlaag, door een zwakker en min geoefenden vijand, kwam te staan, die hen, ofschoon reeds meester van het grootste gedeelte der vesting geworden, den zegeprijs ontrukte.

Beide wapenfeiten, niet minder belangrijk voor de krijgskunst dan voor de geschiedenis, leveren ruime stof tot leerzame beschouwing op, zoo tot vergelijking als tegenstelling van de plaatshebbende omstandigheden, den gang en afloop der gebeurtenissen, als het karakter en gedrag der wederzijdsche bevelhebbers. De Franschen in Bergen-op-Zoom, even als de aanvoerders van het Pruisische korps te 's Hertogenbosch, kunnen dan ook als zeer goede voorbeelden dienen, hoe, in zoodanig geval, bij den aanval en de verdediging te werk moet worden gegaan.

De inneming van 's Hertogenbosch, zoo belangrijk in de geschiedenis van Nederlands herstel, als roemrijk voor de bewerkers, is te merkwaardig, om niet elke bijdrage en toelichting welgevaltig te doen ontvangen. Wij deelen daarom het onlangs in een Hoogduitsch militair tijdschrift geplaatst verhaal, van eenen ooggetuige mede, die zich in de gelederen der overwinnaars en door zijne betrekkingen in de gelegenheid bevonden heeft, om de ware toedragt te kennen. Hij was namelijk adjudant van den in 1815, bij Namen, gesneuvelden kolonel von ZASTROW, terwijl hij door de mededeelingen van den toenmaligen 1ste luitenant KRETZCHMER (tegenwoordigen justitie-raad, de bijzonderheden en gebeurtenissen naauwkeurig heeft kunnen te weten komen. Deze voorstelling, ook van eene andere dan van de eigene zijde, zal voor de lezers van dit tijdschrift, voorzeker niet zonder belang wezen, en ten tegenstuk kunnen verstrekken aan de herinneringen uit het beleg dezer plaats in 1794, door den hooggeachten generaal-majoor KESMAN, in dit tijdschrift (3° D. bl. 221) medegedeeld.

Daar wij vooronderstellen mogen, dat de plaatselijke gesteldheid

der stad en vesting 's Hertogenbosch genoegzaam bekend is, om geene voorafgaande beschrijving te behoeven, laten wij hierop onmiddellijk het verhaal van den Pruisischen berigtgever volgen.

De vesting 's Hertogenbosch was in den aanvang van 1814 met 1500 manschappen bezet, welke onder bevel van den kolonel DE LA RETRIE stonden, terwijl 156 vuurmonden en eenen aanzienlijken voorraad van krijgs- en mondbehoefden zich aldaar aanwezig bevonden. Het garnizoen was echter te zwak tot het bezetten der buiten de stad gelegene forten en werken, weshalve de kommandant deze, na eene flauwe verdediging, had doen ontruimen, om zich tot die van de wallen der vesting, en den tot citadel dienende Papenbril te beperken.

In de maand December 1813 en Januarij 1814, werd de stad van de Pruisische zijde alleenlijk gadeslagen. Twee eskadrons van het toenmalige West-Pruisische uhlanen-regiment, 2 bataillons van het 2de Keurhessische regiment, Landwehr-infanterie, en onder deze het toegevoegde Pommersche bataillon van den majoor v. CLOSTER, stonden aan deze zijde der Maas. Hiervan bezetten 2 kompagnien het door den vijand ontruimde fort Crevecoeur, van waar zij voorposten op den dijk naar Orten uitzetteden. De steenweg naar Vucht werd door eenige eskadrons van het Pommersche nationaal kavallerie-regiment gadeslagen. Het geheele kleine blokkade-korps stond onder het bevel van den kolonel v. HOBE, terwijl het overige van het toenmalige 3de armee-korps, waartoe deze afdeeling behoorde, zich voor Antwerpen en Gorinchem, of bij Breda bevond.

Door eenige uit de stad ontwekene schippers, welke op zekeren dag, aan de voorposten te Orten werden aangehouden, vernam men de ons toegenegene gezindheid der inwoners, vooral die van het in de belegerde plaats aanwezige schippersgilde. Zulks gaf den kolonel v. HOBE aanleiding, om den luitenant KRETSCHMER met de taak te belasten, om, zoo mogelijk, met de inwoners in eenige verstandhouding te komen. Hierin slagde hij zoodanig naar wensch, dat de heer JEANNETTE, maire van Vucht, (wegens zijne gehechtheid aan het huis van Oranje, algemeen bekend en bijzonder in aanzien), door zijnen veldwachter JAN VAN BOELEN, welke vroeger vaak zout de stad ingesmokkeld had en daardoor alle toegangen kende, eenen brief aan den hoofdman van het schippers-gilde, den heer WILLEM HUBERT, ondanks alle zwarigheden, wist te doen toekomen. Twee dagen verlieden er zonder eenig berigt, en reeds begon het vermoeden veld te winnen, dat de afgezonden bode, als spion, in de stad aangehouden mogt zijn, toen hij in den nacht met eenige afgevaardigden van W. HUBERT terug keerde. Deze waren met allezins gunstig luidende brieven voorzien, en hadden de opdracht om de verdere te nemen maatregelen af te spreken. Aldus was de gemeenschap met de stad geopend, en dagelijks verschenen er vertrouwelingen van Hu-

neert bij den Pruisischen bevelhebber, daar het veel gemakkelijker viel, uit de stad te komen, dan de antwoorden derwaarts terug te brengen. Tot bevordering der gemeenschap werd nog een middel aangewend; namelijk, een op den wal staande molen, genaamd de Voormolen, wiens eigenaar mede aan de verstandhouding deel had genomen, die tot telegraaf zoude dienen. Men was overeengekomen, dat de geopende vensters bij dag, of vóór dezelve geplaatste lichten, bij nacht, zouden aanduiden, of een uitval te duchten was, en uit welke poort; of de grachten open gebijt waren, enz.

Door dit alles werd de kommanderende generaal bewogen, om het voorstel van den overste v. HOBE, tot het aanvallen der vesting, niet alleen goed te keuren, maar tot de uitvoering daarvan het 1ste bataillon van het toenmalige Kolbergsche regiment, alsmede het fuselier-bataillon van het tegenwoordige 21ste infanterie-regiment, onder bevel van den kolonel von ZASTROW, benevens eene batterij twaalfponders, 2 houwitzers en 2 zesponders, als ook een eskadron van het West-Pruissisch Uhlanen-regiment, tot ondersteuning, toe te voegen. Deze troepen kwamen den 19den of 20sten Januarij, in de nabijheid van 's Bosch aan, waar zij in kantonnement verbleven, tot dat in den nacht van den 26—27 Januarij, het volgende ontwerp deszelfs uitvoering verkreeg. De dispositiën werden aan vertrouwde burgers in de vesting medegedeeld, die van hunne zijde, ter bevordering daarvan, de officieren der bezetting een hal gaven, en het daarbij aan geestrijke dranken niet zouden laten ontbreken.

Volgens de beschikking zou de eerste aanval aan de zijde van de Vuchterpoort geschieden, welke van de citadel niet verdedigd kon worden, en slechts met 6 drieponders bezet was. Hiertoe waren bestemd het 1ste bataillon van het Kolbergsche en het fuselier-bataillon van het 21ste regiment, welke den bovenvermelde JAN VAN BOELEN, ten leidsman verstrekke. Daarvan moesten twee pelotons schutters, den wal op eene onbewaakte plaats beklimmen, de wacht overmeesteren en de poort voor de narukkende bataillons openen.

Het bataillon van v. CLOSTERN, door eenige burgers geleid, moest aan den anderen kant de Hinthammerpoort door deszelfs schutters doen aantasten, en den ingang voor het bataillon op gelijke wijs openen, terwijl de artillerie van den Ortenschen dijk en het fort Isabelle, haar vuur op de vesting en de citadel opende. De forten Isabelle en Crevecoeur zouden bezet blijven, waartoe eenige stukken aldaar in batterij gesteld waren en eene voldoende reserve aanwezig was.

De schutters-pelotons van het Kolbergsche 21ste infanterie-regiment, werden door de luitenants MÜLLER en v. SCHLIGTING, die van het bataillon van v. CLOSTERN, door den luitenant KRETSCHMER aangevoerd.

Wonderbaar slaagde de geheele onderneming: JAN VAN BOELEN leidde de schutters-pelotons van het Kolbergsche 21ste infanterie-regiment, des morgens ten 4 ure, zonder bemerkt te worden, langs den Vuchtschen steenweg, over het ijs, op den vaak door hem betreedden weg, naar den hoofdwal. Hier vonden zij het ijs der gracht opengebijt, waarop men echter voorbereid was. De medegenomen planken en ladders, dienden tot brug om den hoofdwal te bereiken, welke dadelijk bestegen, en waarna ook, na eenen korten tegenstand, de wacht aan de Vuchterpoort van ongeveer 60 man, overmeesterd en de poort geopend werd. Spoedig herstelden de beide navolgende bataillons met ladders en deelen voorzien, de afgebrokene bruggen, en drongen met de grootste snelheid de stad in, terwijl zij van hier detachementen langs de wallen en naar de markt afzonden, waar men verscheidene vijandelijke afdeelingen aantrof. Vele daarvan vonden echter gelegenheid, om, onder begunstiging van de duisternis, de wijk naar den Papenbril te nemen, welks toegangen dadelijk door de Pruisische troepen bezet werden.

De tegen de Hinthammerpoort aanrukkende kolonne, verplicht om dicht langs de citadel heen te trekken, deed dit, terwijl verscheiden honderd Franschen juist bezig waren, om bij het licht van lamptarens, het ijs in de grachten derzelve open te bijten. — Geen honderd schreden van daar, marcheerde het geheele bataillon van v. CLOSTER voorbij, zonder dat dit, door het slaan op het ijs, bemerkt werd, en zoo kwamen de met ladders, breekstangen, enz., toegeruste tirailleurs, zonder tegenstand te ontmoeten, tot aan de opgehaalde brug van de niet toegevrorene kapitale gracht. Door middel van eene stormladder, klouderde een tirailleur tegen de brug op, die, nadat het hem gelukt was een schakel der ketting te verbreken, met donderend gedruis nederviel. Hierdoor opgewekt, sneede de poortwacht naar den wal, van waar nu een hevig klein geweer- en schrootvuur aanving. — Daar echter het bataillon van v. CLOSTERN reeds onder het schot gekomen was, drong het onverwijld voort, terwijl de Fransche poortwacht naar de citadel terugtrok. Thans werd de gesloten poort, door eenige tirailleurs, met hulp der toegeschotene burgers, van binnen, en wel in hetzelfde oogenblik opengeslagen, dat ook van de Vuchterpoort de toonen van den Pruisischen jagerhoorn weërgalmde en insgelijks het gelukkig slagen der ondernomen poging aldaar verkondigde.

Beide kolonnen ontmoeteden elkander op de markt, van waar zij gezamenlijk tegen de citadel aanrukten, welker bezetting alsnu de stad met kogels en schroot begon te beschieten; zij beproefde gelijktijdig eenen uitval, met oogmerk om het in de stad achtergelatene slagvee, naar den Papenbril te vervoeren. De vijand werd echter teruggedreven, en met het aanbreken van den dag, de kommandant tot overgaaf opgeëischt.

Aanvankelijk werd dit geweigerd, daar de vijand beweerde, van alle noodwendigheden voor een langdurig beleg, genoegzaam voorzien te zijn. Dit was echter geheel bezijden de waarheid, daar er slechts een geringe voorraad in de citadel aanwezig was. Spoedig werd dit bevestigd, dewijl reeds in den loop van den morgen, zich een parlementair aanmeldde, met wien tegen den middag eene kapitulatie getroffen en deze door beiderzijdsche bevelhebbers bevestigd werd, ten gevolge waarvan de officieren en veteranen, op hun woord van eer, naar Frankrijk konden terugkeeren het overige gedeelte der bezetting echter krijgsgevangenen bleef.

Des namiddags ten 3 ure, legden de in de vesting aanwezige 900 Franschen, op het glacis derzelve, de wapens neder. Nog werden, zoo in de vesting als op den Papenbril, 156, meestal metalen stukken, 60,000 ponden buskruid; verscheidene kaarten en plans, zoo als ook rijkelijk met allerlei krijgs- en levensnoodwendigheden gevulde magazijnen en eindelijk eenige met tabak geladene schepen, gevonden.

De geheele onderneming, waardoor niet alleen 1500 vijandelijke krijgslieden onschadelijk werden gemaakt, maar vooral een veilig overtoegspunt, over de rivieren die Brabant van Holland afscheiden, en hiermede de mogelijkheid tot verder doordringen in België, verkregen was, kwam den Pruisen slechts op 2 dooden en 15 gekwetsten te staan, onder welke laatste zich ook de luitenant KRETSCHMER bevond.

NEUMANN,

(Kapitein in het 2° bat. (Stargardter) 2° Landwehr-Reg.)

****...N.

APHORISMEN OVER DE KRIJGSKUNST,

VAN

DEN RIDDER PROKESCH VAN OSTEN.

II.

Over den ouderdom van den veldheer.

De geschiedenis wijst ons bijna op geen enkel voorbeeld, dat — onder overigens gelijke omstandigheden — een jong generaal, door een' ouder veldheer is overwonnen. Dit geschiedkundig bewijs is zeer gewichtig en belangrijk, — en men zoude moeten vooronderstellen, dat dit wel eenige aandacht verdient; maar het zijn juist de voornaamste lessen der geschiedenis, die helaas! te vergeefs gegeven worden.

Aan den anderen kant, leert ons de geschiedenis, dat de jonge veldheeren meest altijd omringd waren door mannen van jaren en ondervinding. Dit laat zich zeer goed verklaren: immers de overwinning is veel minder het gevolg van

het kennen en weten, en der ervaring, dan de uitkomst van een nadrukkelijk en krachtig handelen, dat voornamelijk der jeugd eigen is. Daarentegen vordert het ontwerpen van plannen, wel degelijk veelomvattende kennis en ervaring. Dit als grondslag aannemende, zoo kan men daaruit afleiden, dat bij alles wat ontworpen en overlegd moet worden, men de jaren en ondervinding zal hebben te raadplegen, — dat men, in alles wat gedaan en waarbij gehandeld moet worden, de hulp der jeugd zal hebben in te roepen.

De grootste veldheeren die wij door de geschiedenis hebben leeren kennen, zoo als *Alexander*, *Cesar*, *Napoleon*, hebben nog in de jongelingsjaren hunne grootste daden verrigt. Toen de Macedonische held uittrok, om Azie te veroveren, telde hij 22 jaren; — toen het bevel over de vloot, waarmede Mitylene zoude belegerd worden, aan den Romein werd opgedragen, had deze naauwelijks zijn 24ste jaar bereikt; — op het oogenblik dat men aan *Napoleon* het opperbevel van het leger in Italië opdroeg en hij den schitterenden veldtoeg van 1796 deed, was hij juist 28 jaren oud. Het is reeds moeilijk om tot dit triumphirat een tegenwigt te vinden, en toch sluit de geschiedenis geenszins met hen de reeks harer leeringen.

Toen *Themistocles* de magt der Persen bij Salamis verbrak, was hij zijn 26ste jaar ingetreden. Toen Athene den prachtzieken *Alcibiades* tot deszelfs veldheer benoemd had, had hij zijn 50ste jaar nog geenszins bereikt; — toen *Leonidas* bij de Thermopylen viel, was hij een jongeling van 21 jaren. Toen *Sylla* den grooten *Pompejus*, als imperator begroette, was deze 25 jaren oud. Toen *Scipio de Afrikaan*, *Hannibals* overwinnaar, de magt der Karthagers in Spanje vernietigde, was hij naauwelijks 20 jaren oud. *Theoderic*, de overwinnaar van *Odoacer*, voerde reeds vóór zijn 20ste jaar, het bevel over het leger zijns vaders. De vreeslijke veroveraar van Azie, *Dschengiss Chan*, geleidde op zijn 14de jaar, de hem getrouw geblevene stammen ten strijd tegen degene welke hem ontrouw geworden waren. De gevreesde *Mahomed* was 24 jaren oud, toen hij den Griekschen keizertroon ineentrapte. *Turenne* telde 55 jaren ouderdom, toen hij den maarschalks-staf ontving, tot belooning zijner verdienste. Prins *Eugenius* was 24 jaren oud, in den slag van *Mobacz*. Toen *Gustaaf Adolf*, de schepper der nieuwe krijgskunst, bij *Lützen* viel, had hij 55 jaren geleefd. Toen *Karel XII* met zijne 8000 Zweden, bij *Narva* de 80,000 Russen sloeg, was hij een jongeling van 18 jaren. *Frederik II* opende de reeks zijner overwinningen bij *Mollwitz*, in eenen 29jarigen ouderdom. De aartshertog *Karel* had 23 jaren geleefd, toen hij de legers van *Moreau* en *Jourdan* uit *Beijeren* over den Rijn dreef.

De Ouden hebben den krijgsgod als jongeling en geenszins als grijsaard voorgesteld. De jeugd zal eerder dwalen, dan de meer gevorderde jaren; doch zij zal zich sneller weten te redde: zij vindt, — zij wint. Stoute waagstukken vallen in den oorlog doorgaans veel beter uit, dan beradene en voorzigtige stappen. Men zou welligt kunnen zeggen: de oorlogvoering moet geraden en niet geleerd worden. Hij, die met gewone middelen zijn doel wil bereiken, treede niet tegen de jeugd op. Hij die op oud Romeinsche wijze den oorlog wil voeren, moet even als Rome, toen het *Valerius Corvus* op zijn 25ste jaar tot consul benoemde, en hem aan het hoofd van het leger stelde, zeggen: «Het consulaat zij aan de verdiensten en geenszins aan de jaren geschonken.»

Hetgeen *Macchiavelli* over dit onderwerp zegt, is zeer juist: «Kiest men den jongeling, dan moet hij zich deze keuze door uitstekende verdiensten waardig gemaakt hebben.» Men zal dan, voor 't minst, naar het algemeene begrip, uitstekende mannen aan het hoofd hebben, en zulke vooronderstellingen gelden veel. De keuze der Ouden is op gewoonte, op vroegere verdiensten en krachten gegrond, die op het tijdstip der keuze dikwerf reeds sedert lang vervlogen zijn. De vooren omzigtigheid des ouderdoms, hoevele voordeelen zij ook medebrengt, is echter dikwerf de moeder van vele nadeelen. Zij brengt dat naauwkeurige uitvorschen van de handelingen der tegenpartij voort, 't welk veeltijds tot het daarvan ongeschikt maken van eigene begrippen ontaardt; zij wijzigt den aanval in de werkelijkheid tot eene verdediging, en doet de voordeelen van het initiatief, in rook verdwijnen. Het geluk sluit zich in den oorlog bij voorkeur aan de jeugd; doch het geluk is in den oorlog, een zeker raden van het ware tijdpunt der handeling, dat zijn oorsprong vindt in eene pijlsnelle beweging van het oog des verstands en des vernufts.

Het ware welligt niet goed, dat men altijd, even als de ridder *van Osten*, zulke wijsgeerige gevolgtrekkingen bij het lezen der geschiedenis maakte. Het is echter gelukkig, dat er vele uitzonderingen op dezen regel bestaan. Ware dit het geval niet, dan zoude — om ons slechts tot onzen eigen boezem te bepalen en om met ons eigen leger te beginnen — de massa der kapiteins, de slaapmuts over de ooren kunnen trekken; om elkander onderling eene aangename nachtrust te wenschen; — wie meer dan kolonel was, kon zich beschouwen, als in den Heere ontslapen te zijn.

VRAGEN EN ANTWOORDEN.

IV.

Een onzer geabonneerden, geeft ons te kennen, dat er nog officieren gevonden worden, die voor als nog niet overtuigd zijn van de hooge noodzakelijkheid, om zoo breedvoerig uit te wijden over den aard en de zamenstelling der vreemde legers. Enkele hoogere officieren schijnen in dit gevoelen te deelen. Dit werd ter onzer kennis gebracht, doch met de bemerking, dat, ingeval ons de tijding langs andere wegen ter oore kwam, zulks ons in geene deelen moest bewegen, om de voortzetting van den begonnen arbeid te staken.

Wij hebben onder dankbetuiging notitie genomen van deze mededeeling, welke inhoud ons te meer bevreemde, dewijl het belang van het bedoelde onderwerp, reeds voor jaren, door de kundigste militairen van hoogen rang, en zelfs door de beroemdste diplomaten, is betoogd geworden. Wij gelooven zelfs, in navolging van deze mannen, te kunnen beweren, dat de studie der krijgsligchamen van de voornaamste Europesche mogendheden, te lang is verzuimd geworden, en vooral bij ons te lande weinig of niet is behartigd. Velerzijds zijn wij dan ook aangezocht, om met dien arbeid voort te gaan, terwijl er officieren zijn, welke wij niet onder onze geabonneerden telden, en die zich alsnu hebben ingeschreven, onder voorwaarde, dat zij vooral de nummers, bevattende onze verhandeling over het Pruisische krijgswezen, zouden ontvangen.

De officieren, welke andere gevoelens mogten koesteren, gelooven wij de lectuur van een klein vertoog, opgenomen in het Berlijnsche *Zeitschrift für Kunst, Wissenschaft und Geschichte des Krieges, Jahrgang 1833*, te mogen aanbevelen. In dat stuk, dat trouwens in 1805 geschreven werd, wordt met kracht van redenen, het nut van die studie zoo overtuigend aanbevolen, dat alle twijfeling deswegens, naar ons inzien, moet ophouden. Voornamelijk wordt ook daarin het nut betoogd van eene nadere verwantschap van den generalen staf, met het diplomatieke korps. De schrijver van dat opstel zond het destijds ter beoordeeling aan den met roem bekenden generaal en schrijver *Massenbach*, welke het met zijne schriftelijke oordeelvelling terugzond. Dat oordeel willen wij hier overnemen, als een bewijsgrond voor onze bewering, dewijl *Massenbach* toch wel als eene bevoegde autoriteit mag aangenomen worden. Wij doen dit te gereeder, omdat ook die kundige, echt kritische schrijver beweert, dat de staf-officieren niet vreemd mogen zijn in den diplomatieken werkkring. Hij zegt namelijk in zijnen geleidenden brief:

« Bij mijne eerste voorstellen, in April 1802 ingezonden, heb ik reeds op deze verbinding der diplomatie met de krijgskunst verwezen. — Ik had gezegd: dat er bij de verschillende gezantschappen, kundige officieren moesten gevoegd worden. — Toen schreeuwde men over mijne paradoxie en heterodoxie. — Dat zelfs de hertog van *Brunswyk* zich had uitgelaten: dat de generalen staf de diplomatie wilde leiden, weet gij reeds. Slechts weinige weken geleden, heb ik beweerd, dat, indien een minister *Haugwitz* en anderen, diplomaten waren, die den oorlog verstonden, de zaken nu welligt beter zouden staan. Ik geloof dat men het: « kruisigt hem! kruisigt hem!» ook over mij uitgesproken heeft. Laat echter de generalen staf maar eerst georganiseerd zijn, dan zal voorzeker ook het kapittel over de verbinding der diplomatie met de krijgskunst, wel ter sprake komen. Nu is het nog te ontijdig. Ik wil echter, of veel meer, ik kan bewijzen, dat het *implicite* daarin opgesloten ligt. Ik dank u voor de mededeeling van uw kernachtig verhoog, dat ik met groote belangstelling gelezen heb. Geef het echter — als ik u raden mag — vooreerst nog huis-arrest; — want toutes les vérités ne sont pas bonnes à dire.»

« 5. December 1805.»

« MASSENBACH.»

Het zijn nu niet alleen de officieren van den generalen staf, die bij uitsluiting deze kennis noodig hebben; maar, wij vermeenen — al weder volgens het oordeel van bevoegden — dat die kennis voor een ieder noodzakelijk is, die eenige aanspraak op krijgswetenschappelijke kennis wil maken. Het spreekt wel van zelf, dat wij hiermede geenszins willen beweren, dat onze schetsen, als volledige bronnen kunnen aangenomen worden, of de *legerkunde* in haren geheel omvang zullen doen kennen. Wij maken echter eenige aanspraak op de oorspronkelijkheid van den vorm, terwijl wij, den arbeid overziende, dien wij aan de zamenstelling besteed hebben, vermeenen dat deze ons enig regt geeft op het prædiciaat van gids geweest te zijn voor degenen, die eenmaal, hetzij gezonden, of op eigene kosten, eene onderzoekings-reize bewerkstelligende, het aangenomen raam verder zouden willen invullen.

De raadgever zal tevens ontwaren, dat wij ons gehaast hebben, om aan zijne doeltreffende wenken, betreffende den vorm dezer vertogen, gevolg te geven, in zooverre namelijk als onze bescheiden dit toelieten. Reeds hebben wij het rubriek: *Taktische byzonderheden van het Russische leger*, daarnaar,

zooveel als doenlijk was, ingerigt. De bijzonderheden van het Oostenrijksche en volgende legers, bearbeiden wij thans geheel naar de inzichten des briefschrijvers, en gelooven met hem, dat dit leerrijker, en tevens aangenaamer aan onze lezers zal voorkomen. Wat aangaat de vraag, of wij bij die schetsen niet gelijktijdig konden opnemen een krijgskundig-geographisch-topographisch-statistiek-overzicht van het rijk, welks levende strijdkrachten wij behandelden, moeten wij vooreerst nog negatief beantwoorden. Wij geven zeer gaarne toe, dat daardoor een geheel zoude gevormd worden, maar een zodanig overzicht zou wederom eene geheel eigenaardige studie en andere navorschingen vereischen. Wij houden echter deze vraag in overweging, om, wanneer de lust tot arbeid en onderzoek niet bij ons verflaauwe, daaraan later onze krachten te beproeven.

V.

Het gevaar, dat de briefschrijver uit *M.*, bij de schikking met België, voor de belangen van ons leger te gemoet ziet, vermeenen wij, dat voor 't minst, overdreven is. Onze houding zou derhalve meer dan zonderling zijn, wanneer wij, in dat vooruitzicht, nu reeds klaagliederen aanhieven. Wij houden het zelfs voor overbodig, om de noodzakelijkheid der instandhouding onzer weerbare magt te betoogen, daar de overheerende inwendige staatkunde van een naburig groot rijk, met elken dag die noodzakelijkheid te overtuigend bepleit, om er iets bij te voegen. De schikking der staatkundige aangelegenheden met België, zal — zoo wij vertrouwen — aan onze hooge regering de gelegenheid geven, om de plannen eener zoo wenschelijke reorganisatie onzer geheele weerbare magt, die — zoo wij ons niet bedriegen — reeds sedert lang, tot eene zekere rijpheid zijn gekomen, thans te verwezenlijken. De hooge regering zal, beter dan wij, inzien, dat de gevaren van den kant van België het minste van alle ons bedreigden, maar dat er andere onweerswolken zich op den algemeenen staatkundigen horizon te zamenpakken. Zoo Pruisen, Rusland, Oostenrijk en alle de kleinere Staten van het Duitsehe verbond, nu meer dan ooit, wijze en doortastende maatregelen nemen, om voor 't minst de kaders hunner strijdkrachten, voor de dienst te veld, geschikt te maken, dan zal Nederland het zijne voorzeker niet laten wegwijnen, of onder den roest der jaren laten ontzenuwen.

J. C. v. R.

B I J L A G E X,

Behoorende bij den *Militairen Spectator*, 7de Deel, n°. 10.

(Maand April, 1859.)

LAATSTE BENOEMINGEN, OVERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMD:

Tot auditeur-militair in het provinciaal kommandement van Noord-Brabant: de heer Mr. J. H. Telders, auditeur-militair bij den krijgsraad te velde, onder bepaling dat het tijdstip waarop hij de functiën als zoodanig zal aanvaarden, nader zal worden vastgesteld. Tot auditeur-militair in het provinciaal kommandement van Overijssel: de heer Mr. J. J. H. de Bruyn, advocaat en procureur te Zwolle, en ad interim met de functiën van auditeur-militair in dat kommandement belast. Tot offic. van gez. van de 2de kl., in het vaste kader van het geneeskundig personeel der landmagt, bij de ambulance van het leger te velde: de tijd. offic. van gez. van de 2de kl., L. van Lier, van dezelfde ambulance, en B. Botzen, van het bat. transporttrein. Bij de 10de afd. inf.: de tijd. offic. van gez. der 2de kl. G. F. van Dommelen, van de afd. Bij de garn.- en hosp.-dienst in de prov. Zeeland: de offic. van gez. der 3de kl. J. A. G. Robijn, van de 9de afd. inf. Bij de 7de afd. inf.: tot tijd. offic. van gez. van de 3de kl., de heer P. Koppeschaar, thans stedelijk heelmeeester. Bij het vaste korps der genie en sappeurs in Oost-Indiën: de 1ste luit. C. W. van Vollenhoven, van den staf der genie hier te lande, tijdelijk in Indie gedetacheerd. Tot opperbev. der vesting Bergen-op-Zoom: de gen.-maj. D. O. Bagelaar, toegevoegd aan Z. K. H. den Heere Erfprins van Oranje.

VERPLAATSINGEN.

De luit.-gen. baron Van der Capellen, opperbev. der vesting Bergen op-Zoom, als zoodanig naar de vesting Maastricht. Bij de 8te afd. inf.: de offic. van gez. van de 2de kl. J. J. Wes-

tenburger, van de garn.- en hosp.-dienst op het fort Bath. Bij de garn.- en hosp.-dienst te Coevorden: de tijd. offic. van gez. van de 2de kl. N. J. C. Moltzer, van de 8ste afd. inf. Bij de 2de afd. inf., bij het res.-bat.: de kap. J. J. Dellwig, van het 3de bat. der afd. Bij de 7de afd. inf., bij de veldbat.: de 2de luit. J. K. Buhler, van het depôt der afd.; bij het depôt: de 2de luit. G. A. Hopmans, van het 2de bat. der afd.

EERVOL ONTSLAGEN.

De 1ste luit.-ing. W. N. Rose, van den staf der genie, onder toekenning van den rang van kapitein.

UIT DE DIENST ONTSLAGEN.

De 2de luit. J. A. Veldhuys, van de afd. kur. n°. 9.

TITULAIRE RANGEN.

Dien van luit.-kol.: aan den gep. maj. J. J. Stephenson; dien van maj.: aan den gep. kap.-plaats-maj. M. Muller; dien van 2den luit.: aan den gepasporteerden wachtm. tit. van het reg. lanciers n°. 10, J. M. Jansen.

HET TRACTEMENT VAN NON-ACTIVITEIT VERLEEND AAN:

Den maj. L. Frankamp, van het 3de bat. veld-art.

OVERLEDEN.

De luit.-gen. baron Dibbets, opperbev. der vesting Maastricht; de maj. Domis, plaats-maj. der 1ste kl. te Groningen.

E R R A T A.

In de Bijlage, behoorende bij den *Militairen Spectator*, 7de D. N°. 8, is de 1ste luit. F. H. van Toll, van de 12de afd. inf., gemeld als te zijn verplaatst bij het res.-bat.; moet zijn: bij het 1ste bat. der afd.

B L L E T T E N

Bezoeken bij den Militairen Spectator, 7de Deel, nr. 10.

(Maand April, 1853)

Van de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de

de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de

de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de

de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de

de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de

de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de

de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de

LAATSTE VERHOORINGEN, OVERBLAASDEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LIEGEN.

De heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de

de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de

de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de

de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de

de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de

de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de

de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de
de heer - en hooftredant op het lot van de